

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

NORDENS QVINNOR.

1881.

23:e årgången

5:e häft.

Innehåll:

STOCKHOLM,

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG.

ORIGINALOMSLAG SAKNAS

2l. Den gifta kvinnan i Förenta Staterna.

Föredrag i Föreningen för gift kvinnas eganderätt
af ERNST BECKMAN.

»Qvinnofrågan är tidens onda samvete.»

Förenta Staternas lagstiftning har som bekant gjort mycket för att skydda hustruns besittningsrätt. Under stjernbanerets hägn kan det icke hända henne — såsom i ett visst annat land — att hennes enskilda egendom tages i mät för gäld, »om hvars tillvaro hon ingen aning har, af hvars tillkomst hon ingen nytta haft». Om hon i sina gömmor nedlägger sin arbetsförtjenst eger icke mannen att i lagens namn begära fram hennes nycklar för att taga ut hennes med svett och möda förvärfda besparing och offra den på krogdisken.

De enskilda staternas lagstiftning är sinsemellan något olika. Ett stort antal stämman dock deri öfverens att de tillerkänna kvinnan ej blott del i förvaltning af den gemensamma egendomen utan också oinskränkt rätt att råda öfver, förvalta och afhända sig sin enskilda egendom, och denna egendom kan endast tagas i mät för hennes egna skulder, ej för mannens. Å andra sidan är mannen ej bunden för den gäld hustrun *före* äktenskapet åsamkat sig. Ja, det betraktelsesätt som icke anser det farligt för samhällets bestånd, om den gifta kvinnan betraktas som en för egna gerningar ansvarig fullmyndig personlighet, har funnit ett uttryck i ett stadgande, som befriar mannen från ansvarighet äfven för de skulder hustrun *efter* äktenskapet ådrager sig, såvida hon icke

gjort inköp eller afslutat förbindelser i egenskap af mannens eller familjens ombud.

I en af de yngsta staterna, California, har man till och med gått så långt i fråga om qvinnans likställighet med mannen, att man ej blott stadgat att han skall försörja sin hustru, utan äfven att hon, det skröpliga kärilet, skall försörja sin man, om denne af sjuklighet är oförmögen att sjelf underhålla sig.

Dock alla dessa stadganden torde vara väl bekanta för dem som egnat sin uppmärksamhet åt de frågor hvilka *Föreningen för gift qvinnas eganderätt* söker att bringa närmare sin lösning. Det ligger för öfrigt i sakens natur att den, som ej haft tillfälle till lagstudier, endast skulle kunna ytligt bedöma dem. Mitt ämne är också ett helt annat. Jag har erhållit i uppdrag att söka så samvetsgrannt som möjligt besvara en fråga, som sannolikt hos mången uppstigit, den nämligen: Huru månede den gifta qvinna vara beskaffad, åt hvilken lagarna vågat lemna så stora friheter? *Lagarna* sade jag; jag kunde lika gerna ha sagt alla *manliga* medborgare; ty ända till allra sista tiden är det desse, som allestädes uteslutande varit lagstiftare.

1.

»Alla känna fröjd och smärta,
Fast ej alla det förklara,
Hvarje flicka har ett hjerta,
Fast hon låtsar utan vara.»

Så sjunger skalden och så är förhållandet äfven med den unga qvinna som med Quackenbos metafysik i handen jemte fyra, fem unga herrar — hennes akademikamrater — är i färd med att bereda sig på förhöret, när professorn om några minuter skall infinna sig i examensrummet; samma ömtåliga organ eger också i sjelfva verket hennes syster, som i en »buggy» med tömmarna i högst egen hand och med en »gent-

leman-friend» vid sin sida ilar fram med en hastighet af en engelsk mil på två minuter och fyrtitvå sekunder, den beryktade amerikanska »two fortytwo gait». Hon tyckes känslolös, men afven hon har ett hjerta, som måhända snart nog skall klappa vid första fläkten af den vårens tid, då tvenne unga själar söka och finna hvarandra. Saken är blott att den unga amerikanskan anses både kunna och böra sjelf hålla reda på sitt hjerta. Föräldrarne lita på dotterns omdöme. De veta att när den blinde guden är ute på krigssträt lönar det sig icke mycket för stormakterna att intervensera. Det gäller således mest att förekomma öfverrumpling, d. v. s. att så uppfostra den unga qvinnan, att hon ej af obekantskap med det starkare slägtet eller af sjuklig romantik gör ett val i fåvitsko. Såsom ett naturligt medel härför tillåter man mellan den unge mannen och den unga qvinnan ett långt friare umgänge än hos oss. De unga damerna promenera, åka, rida, ja, gå till baler och spektakler i manliga vänners sällskap, utan att följas af ett förklädes vaksamma eller välvilligt blundande öga; i stora städer gå de om söndagarna t. o. m. arm i arm med sina »gentlemen-friends» till kyrkan. Ja, som bekant har man i en stor del af unionen begynt att ända från barn- domen låta gossar och flickor åtnjuta undervisning i gemensamma skolor.

Men medför icke denna »frihandel» alldeles förfärliga följder? På en så hemsk fråga har jag ej här tillfälle att fullständigare svara. Jag vill blott i förbigående påpeka att moder Natur för sin del, märkligt nog, synes hylla »samuppfostran»; hon ordnar det sällan så att alla barnen i *en* familj äro gossar, i en annan flickor. Gemenligen uppblandar hon skapelsens herrar en smula med det qvinliga elementet. Det är således en af *hemmets* fördelar som samuppfostran erbjuder. Och så mycket är säkert: den lär båda parterna att känna hvarandra. Denna bekantskap må nu utveckla sig till vän-

skap eller till kärlek, så är ju intet ondt skedt. Den kan visserligen stundom missriktas till koketteri, om ock mindre lätt än under t. ex. de schweiziska pensionernas skyddstullsystem. Men om en ung amerikansk flicka gifter sig med en man, som icke befinnes värd hennes aktning, så är det åtminstone icke »seden» eller den goda tonen som knutit bindeln för hennes ögon.

Men kan detta oakadt icke i företagsamhetens land någon spekulant, som vill åt svärfars börs, förskapa sig till en ljugets engel och bedåra flickans hjerta? Sådant besvärligt tvång lönar sig mindre, ty i Amerika brukas icke det köpslagande med döttrarna som kallas *hemgift*. Denna förgyllda ram kring den älskades porträtt består blott i gamla världen med dess »historiska utveckling». Det går till och med så långt att hela den häpnadsväckande massan af linne, snöhvitt och fullvigtigt, som här flyttas från moderns linneskåp öfver i dotterns, hör till europeiska sägner och betraktas som en högst onödig kapitalförlust i ett land der man i renlighetens intresse tvättar hvarje vecka.

Det är för öfrigt icke just pengar som mest lockar den flicka som så föraktar sig sjelf att hon ej gifter sig af kärlek. Ett förnämt utländskt namn med krona eller hjälm i sigillet är för dessa ytlighetens barn en större lockelse. Men mängden gifter sig af kärlek. *Love matches* äro enligt min tro vanligare i det land som man behagat kalla »materialismens», än i något annat land i världen.

Betänkligheterna vid giftermål äro också långt mindre än hos oss. Här går man och väntar, kanske i tio år, på att den utkorade skall få fast plats, »bli ordinarie» som det heter. Annars törs man knapt förlofva sig med honom — om han icke är rik. I Amerika gäller frågan mera: är han en *man*? Han må vända sig åt hvad slags hederligt arbete som helst: *duger* han till något? Blott flickan har klart för sig att den

ät hvilken hon skänker sitt hjerta är som det heter i visan *a man for all that*, då tror hon nog att han på ett eller annat sätt skall taga sig fram här i verlden. Och det gör han vanligen. Hans amerikanska uppfostran, hvilken brännmärker tidens ödande såsom en vanära, i förening med hennes tillit och hans egen ungdomsvarma kärlek gör honom stark. »Hvem kan väl undra derpå att jag sjunger bättre än någon af de andra trubadurerna», utropade Bertrand de Ventadour, »jag älskar ju så trofast!»

Förlofningarna, hvilka i förbigående ej utmärkas med slät ring eller högtidlig eklatering och som ofta, dessvärre, anses mera som en pröfningstid — äro således icke långa.

Vigseln utgör som bekant en civil akt. Lagstiftningen har gjort allt för att underlätta dess afslutande. Det behöfves blott att man tager med sig ett par vittnen och går till en magistratsperson och på några minuter är det hela öfver. Ja man har exempel på att brud och brudgum i ungdomligt öfvermod utan att stiga af hästen kallat mären till fönstret och sittande på hästryggen afslutat det viktiga förbundet. Detta i fråga om personer som ej tillhöra något kyrkosamfund. Äro de medlemmar af någon kyrka sker vigseln genom presten, och innefattar då i sig äfven den borgerliga akten. Då firas den ej sällan med stor högtidlighet. Kyrkan är af vänskapens hand klädd i blommor och grönt och mellan bänkar fullsatta af kända ansigten — i Amerika är ju hvarje församling, åtminstone på landet, nära nog en slags stor familj — drager brudföljet vid orgelns toner fram till altaret, der löften vexas och qvinnan för sin del utfäster sig att hålla sig till sin make i medgång som i motgång, i rikedom som fattigdom — att honom älska, glädja och lyda »till dess döden oss två skiljer».....

Dessa dyra löften hindrade icke ett ungt par bland mina bekanta, hvilka vigdes samma år som amerikanska friheten

firade sin hundraårsfest, att genast sätta upp på väggen i det rum de bebodde hvar och en sitt exemplar af en medaljong med en afbildning af den bekanta »frihetsklockan». Men denna oberoendets symbol betydde endast hvad den gamla satsen uttalar: *enhet i det viktigaste, frihet i det mindre, kärlek i allt.*

Vanligen åtföljes ej brölloppet omedelbart af någon trötande fest. Stundom är bruden klädd i resdräkt och färdig att genast med sin man företaga någon kortare utfärd, måhända till »åskornas vatten», det underbara Niagara, eller till Hvita bergen. Efter »hönungsmånadens» slut återvänder man till den ort der mannen har sin verkningskrets, dock i allmänhet icke till sitt hem, utan till ett s. k. boardinghouse, der man inackorderar sig tills man fått sitt hem i ordning. Hvad vill det säga? Icke ens så mycket omtänksamhet att man på förhand ordnat sin bosättning! Nej, i Amerika skulle det anses högst prosaiskt och olämpligt, om fästman och fästmö redan före giftermålet skulle rådplåga om husets innersta små mysterier. De kunna ju omöjligt fullt känna hvarandras smak; de kunna ej vara fullt fria i förhållande till föräldrars inblandning. Dertill kunde det ju hända att fästmannen af en »chevaleresque» känsla frestas till ett öfverflöd, som hans ställning ej medgifver. Och dessutom är det något obeskrifligt ljuft att skaffa den ena lilla saken efter den andra, alldeles som fåglarna bära det ena lilla strået efter det andra till sitt bo. Derfor kan det ock hända att man fortfar att bo i ett boarding-house ett helt år eller ännu mera för att samla sig en liten sparpennning till egen bosättning.

Dessa boarding-houses äro från början stackars hemlösa personers, mäns och kvinnors, försök att så att säga härma hemmet med dess behag. Man har en gemensam matmoder, gemensam »parlor», gemensamma mål och söker att så mycket som möjligt låtsas som om man lefde i familj. Sedermera har

exemplet följts af sådana unga par, som ännu icke bygt boet färdigt. Någon gång — det händer framför allt med fint folk, som bo på fina hotel — frestas man att för alltid undandraga sig »bråket» med eget hushåll och slår sig för all framtid ned i hotellet. Detta lif utan djupare rot måste på de uppväxande barnen öfva ett mycket sorgligt inflytande.

För öfrigt är det rätt vanligt att de nygifva till att börja med flytta till enderas föräldrar och hushålla gemensamt med dem. Så sker också som bekant i Italien och stundom på vår landsbygd.

Ändtligen efter ett helt eller två års gemensam sparsamhet och sträfvan öppnas porten till det lilla rike, der den gifva qvinnan är, eller åtminstone borde vara, herskarinna.

2.

Vi människor äro äfven i fråga om den andliga delen af vår varelse i hög grad beroende af materiela förutsättningar. Det arbete vår tanke mäktar beror till ej ringa grad på hvad slags materiel föda vi förtära. Klimatiska förhållanden gifva åt österlandets son en drömbunden ande; den nordiska vintern främjar viljekraft och en spänstighet lik stålets.

Men ingenstädes gripa yttre omständigheter så märkbart, så omedelbart in i sjäslifvet som inom familjens lilla värld.

»Ack inom dessa fyra väggar,
Som föreställa verdens gräns,
Hur mycket som ett hjerta eggjar,
Som ömsom kyler, ömsom bräns!
Hvad vexling på dess himmelskupa
Af solglans och förmörkad sky
Än idel ljus än skuggor djupa
Af moln som komma och som fly.»

Dessa vexlingar beröra framför allt henne som med hela sin varelse är rotad i hemmet, den gifta qvinnan, makan, modern. Äfven här gäller det icke blott den andliga luften. Om ömsesidig kärlek besjälur hemmet, om den ande som råder är kristendomens fördjupande och värmande lifsåskådning eller verldslighetens finare eller gröfre ytlighet — sådant öfvar naturligtvis ett djupt inflytande på hennes inre lif. Men äfven de yttre vilkoren, äfven de som synas obetydliga nog, äro af större vikt än man först betänker. Om ej blott en hederlig fattigdom, men verklig *torftighet* blifvit hennes lott, om slit och släp varda öfvermäktiga, så lider det intet tvifvel att hennes själsutveckling på ett eller annat sätt afspeglar den strid, hon har att utkämpa.

Jag har härmed endast velat angifva skälet hvarför jag i det följande trott mig böra lemna en kortfattad öfversigt äfven af sjelfva den yttre inrättningen i ett amerikanskt hem. Jag har dervid valt till typ ett enkelt, men burget hus och lemnat både nödens och öfverflödets ytterligheter alldeles å sido. De äro för mitt ändamål mindre kännetecknande.

Som bekant bebor i Amerika hvarje familj ett särskildt hus. Man bor vertikalt genom flere våningar, ej såsom hos oss horisontelt i en enda. De öfre rummen äro sofrum. I första våningen fins ett mottagningsrum, förmak den s. k. *parlorn*. Om huset endast är två våningar, ligger innanför parlorn matsalen, och på landet, der marken icke är så dyr, ligger ofta köket innanför matsalen. Annars är det förlagdt till en halft underjordisk bottenvåning till hvars djup då också matsalen plägar få göra sällskap.

Fastän tillhörigt tarfligt folk är nu ett sådant hus försedt med alla den nya tidens uppfinningar. Ett väl inrättadt badrum med varmt och kallt vatten får icke saknas, och i hvart och ett af sofrummen upptages ett hörn af ett marmortvättställ likaledes med kranar för varmt och kallt vatten.

Hedersplatsen i köket intages af en präktig jernspis, en värdig civilisationens offerplats, utan tvifvel i sitt slag det fullkomligaste som människosnillet hittills lyckats utfundera. Köket är naturligtvis vidare försedt med kranar för varmt och kallt vatten, och med en s. k. sink eller bassäng för diskning med särskildt afloppsrör. Hembärning af vatten eller bortbärning af diskvatten kommer således ej i fråga. Men om man möjligen bor på en plats der vattenledning saknas, måste kökspersonalen genom ett pumpverk i köket dagligen pumpa upp vatten i den stora behållaren på taket, hvilken sedan lemnar allt vatten som behöves i de särskilda rummen.

I ett litet rum som gränsar till köket eller ock i källaren under huset finnes en värmeapparat som håller hela huset vid en lagom d. v. s. enligt våra begrepp odrägligt hög värme.

Till bränsle begagnas stenkol. På vissa tider stannar kolhandlarens vagn utanför huset och genom ett källarhål täckt med en jernplatta nedstjelpes med minsta möjliga besvär kolen i källaren, och derifrån upphemtas det dagliga behovet af tjenarinnan.

Bredvid köket finnes naturligtvis hvarjehanda *closets*, skänkar, kontor och skafferier, samt det i ett amerikanskt hushåll oundgängligt nödvändiga isskåpet.

Tjenstfolk äro dyrlegda i de frie männens land. 3—400 kr. är ingen öfverdrifven lön för en medelmåttig, i matlagning någorlunda kunnig tjenstepiga. Och dock ha dessa »fruns biträden» ganska höga anspråk; de vilja t. ex. icke blanka skor, utan blir detta hvarje familjemedlems ensak såvida icke husets unge son åtager sig hela skomagasinets dagliga uppsatsning. Men mer än så. Det kan hända att de ej ha lust att passa upp vid bordet. Jag känner till en familj som en gång fått sig en ny jungfru. När hon första gången dukat till middag, satte hon på en gång fram alla rätterna på bordet, väntade derpå tills herrskapet anländt och sade då med en

belåten sidoblick på sina händers verk: »jag vet inte om herrskapet ä' vana vid min fason; jag sätter alltid fram allt på en gång och sen får herrskapet langa maten sins emellan» — *do their own stretching*.

För öfrigt städjes tjänstefolket på vecka och komma och gå när de behaga¹⁾.

Det är lätt att förstå att de familjer som icke vilja offra sitt familjelif för hotellifvet nödgas att så mycket som möjligt inskränka antalet tjenare. I enklare familjer har man sällan mer än en. Med alla husets bekvämligheter går det också lättare, än man här hemma föreställer sig. Skurning behöfves ej, emedan alla rum äro täckta med mattor. Dertill behöfver en amerikansk husmoder ej besvara sig med torgbesök. Bagaren, slagtdaren, kryddkramhandlaren, is- och mjölkförsäljaren — alla hafva sina egna vagnar, som dagligen utan vidare föra varorna till husets dörr. Man behöfver blott anteckna sina önskningar i en bok som medföres af bodens springgosse och lika säkert och punktligt som om man egt Aladdins lampa finner man det begärda i sitt kök. Det odrägliga köpslagandet på europeiska torg, der man måste i timal stå och pruta och frysa för att ändå till sist riskera att få sin vara bortbytt, när man väl betalt den, skulle förefalla en amerikanare alldeles otroligt. Den amerikanske minuthandlaren anser obetingad ärlighet såsom ett af de första hufvudstyckena i en köpmans katekes.

Hvilken egenskap bör man i första rummet söka hos en qvinna om hon skall blifva en god hustru? På denna fråga skola utan tvifvel de fleste svara: *huslighet*. Hon måste veta

¹⁾ Såsom ett litet bevis för den satsen att hela menskligheten är en enda stor organism, der den ena lemman lider med den andra, må anföras att enligt flere amerikaners åsigt svårigheten att skaffa goda tjenare varit en af de väsentligaste driffjadrarna till förr omnämnda boardinghouse-life som onekligen i någon mån tär på rötterna till Unions familjelif.

»att arbeta med sina händer och sitt hus väl förestå». I sanning, huslighet är en skön egenskap, väl värd ordspråksbokens höga lof. Men är väl huslighet rätt förstådd endast eller hufvudsakligast att laga god mat, att hålla ordning på tjenstefolket, att kläda barnen: med ett ord att duka det jordiska bordet till familjens lekamliga nödtorft? Är husmoderns högsta kallelse att vara barnens och mannens hushållerska?

Utän tvifvel synes det som om detta vore idealet för »eine deutsche hausfrau». En mängd af Tysklands tänkare har sökt prenta i den tyska qvinnan att hennes förnämsta uppgift är att föda barn och att hon derutöfver är till föga annat nyttig än att sätta fram mannens tofflor, tända hans pipa och kredensa hans bier. Det »schweige weib!» som så ofta upprör fremlingen, har nu också vunnit sina vetenskapliga talsmän i de andliga nihilisterna. Så yttrar på ett ställe Schopenhauer: »De asiatiska folken anvisade qvinnan en ställning långt mera passande än den vi låta henne intaga — vi med vårt gammalfranska galanteri och vår vedervärdiga qvinnodyrkan, hvilken utgör högsta blomman af den kristligt germaniska dumheten»¹⁾.

Lyckligtvis betraktas icke i den amerikanska Unionen hushållerskeplatsen såsom den gifta qvinnans hufvuduppgift. Och detta oaktadt maten onekligen spelar en något större roll i Amerika än i flere andra länder. Om någon råkar att få sin middag kall, beklagas han som om han råkat ut för ett svårt missöde. Och ett godt bord finner man äfven långt ner i samhället. Ingen begär dock att den gifta qvinnans bästa krafter skola offras i spiseln. Ju fortare hushållsbestyren äro öfverstötkade, dess bättre. Att se en qvinna sysslolös är för en äkta »yankee» en styggelse; men han fordrar icke att alltid se henne rödnäst eller med strumpstickan i hand. Och arbetets fördelning är införd i hushållet, likaväl som i mannens stora affärer. Ordning och system bespara både tid och ar-

¹⁾ Se *Qvinnofrågan* af Edmünd Gammal, Stockholm 1880.

betskraft. Redan före den mycket tidiga frukosten har husmodern utdelat sina befallningar för allt hvad som under dagens lopp skall i köksdepartementet uträttas. Sjelf har hon derpå kanske lagat den vanliga puddingen eller kakan till efterrätt för middagen, samt deltagit i något bak eller dylikt. Derpå har hon möjligen sopat rummen och dammat — ett arbete hvarmed frun i huset mycket ofta skaffar sig motion, innan hon i sin finstrukna morgonrock jemte sin man sätter sig till frukostbordet.

Efter frukosten, sedan hon diskat silfver och glas, tar hon måhända en liten promenad i trädgården; derpå fattar hon nålen för att egna omsorg åt sin toalett.

Onekligt är att qvinnan i Amerika tänker mycket på sin klädsel. Drägterna äro i allmänhet vackrare än i Europa. Detta kan vara ett fel, om man antingen öfverskrider sina tillgångar eller det sker af blott fåfänga. Men är det ett uttryck af qvinnans aktning för sig sjelf och för dem med hvilka hon står i beröring och ett erkännande åt den skönhetsens lag som röjer sig omkring oss och som är inskrifven i hennes inre, är det måhända icke så klandervärdt.

Sedan nålen slutat sitt flygande lopp — allt hvad hon gör går med en fart som stundom förefaller oss något nervös — är hon ledig för dagen. Strumpstickan, hvilken vi betrakta som huslighetens symbol trots »Dukkehemmets» upplysning att stickning är oskönt, är alldeles okänd, åtminstone i yngre hus. I stället går den unga husmodern måhända till sitt skrifbord och tar fram ett manuskript till en tidningsartikel eller en berättelse afsedd endast för hennes egna barn, bladdrar i den, sätter sig och låter pennan med samma fart flyga öfver papperet som nyss nålen genom tyget. Eller drar hon fram en färglåda, eller i nödfall ett tapisseri, eller helst ändå någon bok. Ty det är en naturlig följd så väl af allmänna tonen inom det land der man utan all jämförelse läser

mera än i något land på jordklotet, som ock af hennes föregående uppfostran att boken är en kär vän.

Jag har redan erinrat derom att många af unionens stater infört könens samuppfostran i skolorna. I alla stater har man längesedan infört den slags samuppfostran som låter gossar och flickor, om ock i skilda lokaler, hufvudsakligen följas åt i afseende på läroplan. Äfven är det ej ovanligt att låta äfven flickorna antingen i college eller i hemmet fortsätta sina studier så att deras bildning motsvarar studentexamen eller de förberedande akademiska examina. De läsa allmänt både matematik, och latin, ej sällan grekiska.

»Bevara mig för en hustru som har läst latin», hörde jag en gång en bildad man utropa. Jag kände mig frestad att säga: bevara mig för en man som sätter så litet värde på kunskap af hvad art den vara må.

Det fins ett judiskt ordspråk som säger: »om din hustru är liten så böj dig ned att begära hennes råd». Den amerikanske äkta mannen behöfver icke böja sig. Hans hustru är med honom äfven i bildning jembördig. Mannen får, som sagdt, icke någon yttre hemgift; men han får den oändliga rikedom af en hustrus upplysta intresse för hans arbete, t. o. m. om det faller inom vetenskapens rämärken eller inom affärlifvets område. Och det är en sanning att okunnighet är mellan makar en skiljemur, vetande ett föreningsband.

Också är det en vanlig sak att höra mannen helt öppet säga: »Jag skall först gå hem och fråga min hustru till råds». Man har upphört att anse det för mannens sanna heder oundgängligt att spela den lilla komedi, då hustrun, äfven om hon i något visst fall fått öfverlägsna gåfvor, dock ständigt skall låta påskina att det är mannen, som äfven i detta afseende är den ledande.

Utom läsning på egen hand eger hustrun ett medel att bibehålla och förkofra hvad hon inhemtat i beivrandet af de

populära föreläsningarna. Offentliga föredrag inom alla områden af verldsligt och religiöst vetande hållas af Unionens främste skriftställare och talare. Det vill nästan synas som den amerikanska lärdomens stora insats i mensklighetens utveckling vore just att popularisera. Man må gerna i de lärda och måhända föga lästa luntornas land rycka på axlarna åt deras sträfvan i detta hänseende, men det är och förblir en ädel sträfvan, och betydligt *konstigare* än mången tror. I våra dagar kan man med hjälp af biblioteken stundom lättare skriva ett arbete som med lärda noter och ett tungrodt språk lyckas tillegna sig en viss doft af lärdom, än att så smälta vetenskapens resultat att man kan bjuda dem likt läskande, friska frukter åt den stora allmänheten.

Dessa föreläsningar väcka och lifva tycket för bokliga idrotter och sjelfbildning. Det är intet ovanligt att finna unga hustrur hvilka använda sin från hemmet sparade tid på att gemensamt upptaga studiet af något visst ämne och detta icke på lek utan på fullt allvar med anteckningar och utdrag ur hvad som läses och dryga uppsatser hvilka vid sammmanträdena uppläsas och granskas. Icke så få äro medlemmar i den förening för sjelfstudier, hvarpå jag haft äran fästa uppmärksamheten i *Tidskrift för hemmet*. Och det fins mödrar som äro i små omständigheter och derföre i mycket måste öfvertaga tjenarinnans rol, men som med ett barn i sitt sköte och de andra omkring sig på golfvet söka att stjåla sig till en smula af det vetande hvarefter deras ande trängtar.

3.

Men åren gå. Barnen ha nått den tidpunkt att deras bokliga uppfostran bör begynna. Man har då icke för sed

att så att säga handlöst kasta ut sönerna i en liten lärdomsstad bland fremmande personer. Antingen skickar man dem till en s. k. boardingschool, om man ðertill har råd och lägenhet, eller ock få de gå i folkskolan i hemorten eller ock, hvilket är mycket vanligt, uppfostras de i hemmet. Af hvem? Lejer man måhända en yngling i hvit mössa, ännu knapt annat än ett barn? Låter man denne till sin egen karakter opröfvade taga hand om det käraste en moder eger just under de år då barnets karakter bildas? Huru kan man af en fremling, vore han än den bäste, vänta den kärlekens blick att han skulle kunna läsa barnasjälens mångtydiga skrift? Nej, *informatorer* äro vanligen okända storheter. Det är fadern och modern, framförallt modern, som åtager sig undervisningen, ej blott flickornas utan äfven gossarnes. Det är visst sant att hennes bestyr mångdubblats. Men hennes ifver för de kära böckerna har vaknat till nytt lif med det nya målet. Har hon förr icke tillräckligt värderat förmånen af att ha erhållit hvad som måhända här skulle kallas en *manlig* uppfostran så gör hon det nu. Endast i ett fåtal ämnen behöfva särskilda utanför stående lärare eller lärarinnor anlitas. Och gå barnen i skolan är hon fullt kompetent att bereda och förhöra deras lexor. Huru prisar hon sin lycka att hennes uppfostran icke likt gamla tiders mest afsett de lysande ämnena och sällskapslivets pladdrande behof. Hon utsätter sig icke för det hjertestygn en moder måste känna, när hon märker att hon ej längre kan följa sina söner i deras vexande vetande och deras tankes strider.

Jag känner en ung man som på väg till college der han samma dag skulle aflägga sin studentexamen möttes af en bekant med den frågan: »nä, Robert, är du rädd?»

»Ja, jag kan inte neka för att jag är rädd att det möjligen skall gå på tok; och det inte för min egen skull utan för mammas; ty det är mamma som beredt mig till examen».

Han gick igenom med glans.

Denna moder uppfostrad i ett hus der ändlös tillgång på penningar betraktades nära nog lika naturlig som den luft man andas, hade dock likt så många amerikanska qvinnor tidsigt insett att om också penningen är en makt så är vetande det tio gånger mera — till allt hvad som är verkligt stort och godt...

Hela familjens dagliga högtid är qvällen kring aftonlampan. I söderns luftstreck saknar man nordens underbara skymningsstund; i ersättning har man i Amerika året om den dagliga festen kring aftonlampan. Den lilla republik som kallas familj mötes då under moderns presidium till samspråk, musik — äfven arbetaren består sig ofta ett orgelharmonium — och läsning. Att mannen eller sönerna skulle undandraga sig detta dagliga familjemöte och tillåta sig ofta återkommande källarbesök är i en verkligt aktningvärd familj helt enkelt otänkbart; likaså att man sätter fram starka drycker för att locka den unge herr sonen att stanna hemma i stället för att gå på biljarden.

Den trefna aftonkretsen ökas i detta ytterst sällskapliga land icke sällan med åtskilliga vänner, grannar och fränder, hvilka, sedan den tidiga enkla aftonmåltiden blifvit intagen, utan vidare stiga in för att samspråka eller deltaga i aftonens sysselsättning. Och här är nu den gifta qvinnan, husmodern, medelpunkten. Man kan säga att henne här tillkommer så mycket större heder, som qvinnan i allmänhet är mera hedrad inom Unionen än bland andra folk.

Hos oss tyckes qvinnan i sällskap med män anse som sin första pligt att, om samtalet rör allvarligare ämnen, imponera genom hvad Kierkegaard kallat *Taushedens Magt*. Men jag skulle vilja säga detsamma om tystnaden, som om den ständigt rodnande blygheten, hvilken så ofta färgar den nordiska qvinnans kind: i sanning den skära rodnaden är ljufvig, den blygsamma tystnaden är mäktig — *men allt på*

sin tid. Om kvinnan alltid tiger i de frågor som borde sätta hennes hjertas strängar i rörelse, beröfvar hon mannen förmanen af sin fina takt, sin öfverlägsna snabbhet i uppfattningen, sitt träffande intuitiva omdöme. Eller kan det vara möjligt att tystnaden icke uteslutande beror på blyghet? När biskop Fahlerantz en gång hållit ett af sina mest lysande tal lär en ung man ha vändt sig till honom med den frågan: »hur bär biskopen sig åt för att kunna hålla sådana tal?»

»Jo det skall jag säga», svarade biskopen, »det är mycket lätt: man bara lagar att man har något att säga».

Skulle kanske kvinnans uppfostran hos oss vara sådan att hon är liksom fremmande för lifvets mera omfattande frågor, hvilka stundom förekomma i männens samtal? Skulle hon måhända, sedan flickans blyghet försvunnit, ha tänkt så mycket på steken att hon ej haft en tanke för politiken, eller haft så brådt med kläderna att hon ej ansett sig kunna lära sig hvad som menas med hypotek, eller aktier eller obligationer? Kanske icke ens att egna några stunder åt de författare som gjort svenska språket hedradt? Har måhända männens vanliga tal om kvinnans underlägsenhet och deras smicker åt kvinnans oskuldsfulla okunnighet i jordiska ting slagit så djupa rötter i hennes själ att hon blygt rodnande trott sig såra qvinligheten, ifall någon önskan hos henne uppstått att lära litet om allmänna angelägenheter, om skolväsen, om litteratur, om affärer, om sin egen kropp. Och alla dessa lärda namn! *Fysiologi* och *anatomi*. . . *Anatomi!* Bevara oss väl — ett fruntimmer!

Alt detta är endast frågor och måhända kunna de nu mera till stor del besvaras med nej. I alla händelser skall nog svaret femton år härefter utfalla nekande.

Den gifta amerikanska kvinnan har äfven, tack vare sin hushållning med minuterna, tid att sträcka sitt inflytande utåt, utöfver vännernas och hemmets krets. Det band som när-

mast knyter henne och hennes familj till menskligheten i stort är omtanken om nödens barn. Det är mycket vanligt att hvarje familj, särskilt om den tillhör något kyrkosamfund, har någon *poor friend*, fattig vän, om hvilken man särskilt vårdar sig. Jag vet altför väl att denna slags välgörenhet ofta är en modesak. Men det är dock ett bättre mode än att endast gifva sin skärf till nöden i form af en balbiljett och att endast genom tjenarena såsom språkrör tala med den fattige. Man har också kallat den gudsfruktan som synes så rikt förefinnas bland Amerikas qvinnor för en modesak. Låt vara att den så vore. Men lyckligt det folk, der modet lockar sina döttrar inom välgörenhetens och det kristliga lifvets trollkrets. Det goda är en makt. Hvad som var modesak, kan en dag blifva hjertesak.

För öfrigt är den gifta qvinnan måhända medlem i styrelsen för den lilla stadens eller byns bibliotek eller i en söndagsskoleförening eller i komunens skolråd: kanske ock, om hon är barnlös, skolinspektör »superintendent» som det heter, ett embete som har under sig en mängd både qvinliga och manliga lärare, måhända äfven lärare vid *high schools* s. k. professorer d. v. s. hos oss *lektorer*.

Såsom känt ha vissa delar af Förenta Staterna gifvit qvinnan politisk rösträtt. Och de förfärliga omstörtande följderna af detta steg ha ingenstädes låtit sig förspörja. Det är icke så farligt som mången trott att låta modern, som har att vaka öfver sina barns väl, träda fram till valurnan. Qvinnan är i allmänhet mera djupt religiös än mannen. Och sann religiositet verkar samvetsgrannhet äfven i de jordiska pligterna. Den amerikanska politiken är ju mycket förskämd. Måhända skola qvinnornas röster visa sig som ett friskt flöde. Det är just i fråga om Amerikas qvinna som de Tocqueville yttrat: »religionens inflytande är i fråga om qvinnan allsmäktigt; qvinnan är moralens vårdarinna».

Men bra onaturligt förefaller det i alla fall! Ja, det är sant. Men, säger en författare, vi kunna trösta oss med att hvad som förefaller onaturligt i dag, är naturligt i morgon.

4.

Men detta är ju blott en ljusbild utan motsvarande verklighet?

Det faller af sig sjelft att jag här sökt att framställa just de drag som synt mig värda att beaktas. Och bilden *har* sin motsvarighet i tusen och åter tusen hem. Men det finnes utan tvifvel tusende andra hem som äro besjälade af en helt annan ande, — der barnen, som fått högre bildning än sina föräldrar, se ned på dem och der den gifta qvinnan glömmet sitt äktenskaps pligter. De som vilja ha en inblick äfven i sådana »helvetets förgårdar», der den gifta qvinnan dräper sina barn, redan innan de sett dagens ljus och der mannen är sin hustru otrogen, kunna derom finna ganska trogna skildringar i åtskilligt af den literatur som utgifvits af de literära torn-dyflar på hvilka vår tid är så rik.

Jag har äfven sjelf, det vill jag ej förneka, träffat samman med mer än en af dessa modets fladdrande fjärilar, hvilka öfvergifva man och barn för att fara till Paris — i förbigående det rum dit enligt ordspråket »de goda amerikanskorna gå efter döden» — för att der, i det moderna Babylon, lysa och brinna ut. Men jag måste dervid säga att det synes som om oftast männen till ej ringa del bure skulden för den riktning deras hustrur tagit. De ha önskat sig en vacker bords- och salongsprydnad; de ha fått det, — så länge de fått behålla den. Men ännu flere äro de fall der qvinnan — jag säger detta till det manliga släktets förödmjukelse — bär mannens hårdhet,

särdeles om han är hängifven åt dryckenskap, med ett tålamod som synes öfverjordiskt; och detta är så mycket märkligare i ett land der det är så lätt att erhålla skilsmessa, framför alt om mannen under ett helt års tid visat sig begifven på starka drycker. Någon gång har det händt att dessa qvinnors börda känts dem olidlig. De ha rest sig i massa. Men hvilka vapen ha de tillgripit? Hvem har icke hört talas om qvinnornas nykterhetskorståg? Det är mången på denna sidan det stora vattnet, äfven mången af den europeiska pressens representanter, som sökt att kasta det hånfulla grinets löje öfver dessa till förtviflan drifna qvinnor, hvilka under bön och sång tågade från krog till krog för att söka inverka på män eller söner eller bröder, hvilka alldeles glömde hemmets bleka af nöd tärda ansigten, så snart de i krögarens vingars skugga förskansat sig bakom glaset. Men tro mig — äfven desse som hånat, skulle, om de sjelfva varit närvarande, af aktning blotat sitt hufvud, när de sett qvinnornas tåg under bön stanna utanför ett lastens näste och måhända skulle de i hemlighet — utan att någon någonsin fått veta det — aftorkat en tår, renare och bättre än någon de gråtit sedan barnet lade hufvudet i sin moders knä och framstammade sitt: förlåt! förlåt!

Jag nämde äktenskapsskilnad, och att lagen hufvudsakligen för att skydda qvinnans rätt gör skilsmessa så lätt som möjligt. Dess värre är det onekligt att denna utväg ofta begagnas. Det fins författare — d. v. s. dock sådana opålitliga författare som Becker och Jannet — som uppgifva antalet brutna äktenskap till *ett* på *åtta* eller *ett* på *tio*. En mängd advokater annonsera i de offentliga tidningarna om lätt och billigt åvägbringande af skilsmessa. Utan tvifvel står det unga landet här inför ett faktum af sorgligaste art och det skulle vara af synnerligt intresse att egna frågan en närmare utredning.

Af det föregående framgår att hvad som väsentligt karakteriserar Amerikas gifta qvinna i hennes verksamhet är att hon är i god mening sjelfständig.

Och hvad kan grunden härtill vara?

Till en del torde det bero derpå att dogmen om mannens ofelbarhet icke fortlevver i Amerika. George Elliot säger på ett ställe med fin ironi: »en mans begåfning — den må vara hur liten som helst — har dock alltid den fördelen att vara maskulin, alldeles som den minsta lilla björk är af högre art än en himmelssträfvande palm. Ja, sjelfva mannens okunnighet är af helsosammare natur.»

Detta åskådningssätt, som stämmer med den tanken att »en ogift flicka är en styggelse», är en kvarleva från den tid då det vardt sorg i ett hem, när man hörde att ett flickebarn kommit till verlden. Den åskådningen är död i Amerika.

Ej heller har man äflats att med en slags falsk ridderlighet framställa qvinnan så svag, så eterisk att hon borde både till kropp och själ förvaras i bomullsvadd. Man har tvärtom sagt både henne och sig sjelf att det är hon, den svaga, som skall bära smärtan, då ett nytt lif tändes, att det är hon, den svaga, som skall stöda mannen, då hans mod svigtar och motgången slår honom till marken, att det är hon som skall vårda hemmets vestaliska eld så att renhet och fosterlandskärlek icke slockna. Man har sagt henne alt detta — och dock är det icke till maka eller moder man i första rummet velat fostra henne. Man har tvärtom velat göra henne oberoende af alla anbud. Man har vid qvinnans uppfostran åt tankens arbete och handens arbete beredt mera jemlikhet.

Jag erkänner villigt att bland qvinnor finnes i mina ögon ingen mera lysande än den, som älskad och ärad af den man hennes hjerta valt, uppehåller och styr ett ädelt och lyckligt hem. Hon synes mig i sanning en drottning lik. Men fastän jag *tror* detta i en viss mening vara det högsta, och fastän

jag *vet* att intet finnes för qvinnan ljufvare än kärleken, påstår jag dock att hon vanäras, om man icke håller henne för dyr att fostra henne omedelbart för äktenskapet. Mången qvinna lefver ett ädelt och högt lif utom det äkta ståndet. Men ingen är efter min tanke skickad för äktenskapet, som ej *kan* lefva utom det.

Qvinnan bör uppfostras till qvinna.

Jag vet att mången tänkande och ädel personlighet, både man och qvinna, med oro ser att friare åsigter rörande qvinnan allt mer sprida sig. Man fruktar, och detta ej minst för *qvinnans egen skull*, en revolution, en hvälfning af alla bestående förhållanden. Man befarar att qvinnan ej längre såsom Guds ord lär oss skall vara »mannen underdånig».

Dem som hysa denna farhåga torde intet annat än framtidens eget utslag helt och hållet lugna.

* * *

Men den omstämning ifråga om qvinnans ställning i allmänhet och den gifta qvinnans isynnerhet, som vår tid fått bevittna, skulle ännu länge låtit vänta på sig, hade icke i Nya världen en djerf, fast föraktad och hånad skara af qvinnor högt lyftat de qvinliga rättigheternas baner. Jag menar de s. k. *womans rights women* — emancipationens förkämpar. De ha utan fruktan gått fram i den förfärliga striden. De ha så att säga utsatt sitt andliga ansigtes skönhet för blodiga sår, för vanställande ärr. De ha offrat — i alla händelser till en del — sin qvinliga doft. Men med detta offer ha de åt sina förtryckta systrar köpt ökadt skydd för sann qvinlighet, köpt ökadt tillfälle till ädel verksamhet, köpt dem rättigheten att slippa svälta.

Jag vet att det skall stöta mången, men jag tvekar dock icke att här öppet bringa en gärd af vördnad åt dessa olyck-

liges misskända lif. Och må den som anser att dessa qvinnor förtrampat sin qvinlighet, att de såsom qvinnor äro moraliskt döda, betänka hvad som ligger i skaldens ord:

»Hvo der går foran i en alvors-dyst
han sejrer ej, han kjemper kun og *falder*».

Men öfver de fallne rycka stundom skarorna fram till seger.

22. Något om hemseder och hemslöjd i svenska bygder.

Bref af *Esselde*.

Södra Östergötland.

Ångbåtsresa. Folklif om bord. Strandminnen. En söndagsmorgon vid Norrköpings jernvägsstation. En rosengård vid strömbrädden. Fabriksarbeterskans hem. Kyrkogårdsbilder. En vikboländnings historia. Jernvägsresa. Underliga sagor. Skärgårdsflickan. Mormor i fattigstugan. Sommen. Skogens dödsqväde. Ett vällingskok. En smultronförsäljerska. Ångbåtsfärd på Sommen. Resans första mål.

Kära vän!

Härmed sänder jag dig och våra vänner L. af T. några anteckningar i brefform om hemseder och hemslöjd i svenska bygder förr och nu. Som du finner utgöras dessa mina studier tillsvidare blott af en serie flygtiga skizzer af hvad som osökt tett sig för mina ögon under resor och besök, eller berättats mig af trovärdigt och sakkunnigt folk. Om här och der en ännu flygtigare teckning ur minnets verld smyger sig med, så blif ej rädd. De skola ej göra intrång på verklighetens fasta mark eller störa planen för arbetet, hvilken går derpå ut att breffskrifvaren, ödmjukt följande gamla

fosterländska reseberättares föredöme, må helt objektivt skildra hvad hon sett och förnummit, *utan att med egna reflexioner eller personliga uttalanden störa intrycket af de enkla bilderna.*

Kanske tänker du nu på Linné och gubben Kalm m. fl., och småler åt mina höga föredömen. I så fall gör jag dig af godt hjerta sällskap, men står ändå fast vid min plan. Kan jag, tack vare den, ingifva dig och våra vänner något intresse för hvad jag erfarit, vore det mig kärt; och har jag derutöfver i mina anspråkslösa meddelanden lyckats samla några spridda bidrag till vårt folks inre historia, den, som berättar om det tysta lifvet och arbetet i hemmet, så är min käraste önskan uppfylld.

Och nu till min berättelse.

En vacker juliqväll lemnade jag sjövägen Stockholm för att med en följeslagerska antråda min tillämnade studieresa i södra Östergötland. Då ämnet för mina studier skulle bland annat vara folklifvet, såg jag mig omkring för att iakttaga lifvet ombord. Jag är nämligen, som du vet, icke bland dem som anse allmogen allena vara att hänföra till »folket», utan räknar oss dit litet hvar — så vidt det blifvit folk af oss, förstås. Jag fann då lifvet här på akterdäck sönderfalla i trenne grupper, en med *hejdlös munterhet*, en annan med »*sorg i rosenrödt*» och en tredje med *Sankey's sånger* till kännetecken. Muntrationsgruppen höll ett ändlöst viftande vid relingen, beledsagadt af små gycklande helsningsord och lätta skrattskalor, hvilket glada och kärvänliga oväsande på ett komiskt sätt persifflerades af en medlem af sällskapet, en äldre jovialisk herre med isterhaka, i det han stående bakom de andra flitigt viftade med sina

två tomma händer, på ett sätt som erinrade om snälla fruntimmershundar, som göra sittkonster. Jag betraktade småleende uppträdet tills herrn och jag fingo ögonen på hvarandra då han plötsligt antog en komiskt högtidlig min, upphörde med handrörelsen, och slog sig ned på bänken bredvid en liten flicka.

Hufvudpersonen i gruppen nr 2 var en elegant klädd dam, som tagit plats bredvid mig. Gestalten förrådde matronan, men ansigtet var ungt, och öfver dess vackra drag likasom i de mörka ögonen spelade de mest vexlande uttryck, hvilka röjde på en gång en öofvervinnerlig bedröfvelse och ett visst humoristiskt löje öfver just denna bedröfvelse. Än samlade sig en tår i ögat medan munnen log, och än strålade blicken upp medan gråten ryckte i den frodiga hakan eller for som en stormil öfver de friska läpparne. Det var spelet af en april-dag med solljus och strömoln och regndugg och återigen strålände sol afspeglade i ett vackert, halft moderligt, halft barnsligt anlete. Tjusad af den sällsamma naturleken kunde jag ej taga ögonen från min okända granne. Hon märkte det, vände sig plötsligt till mig och utbrast:

»Ja! säg mig! Kan en människa göra något enfaldigare än jag gör i denna stund?»

»Hvad gör ni då?» frågade jag.

»Reser!» fortfor hon, »reser *bort* från det käraste jag eger i verlden, den bästa man och det treffligaste hem — — — Ja, jag säger!» — och här kastade hon med de långa ögonfransarne ett helt tårstänk omkring sig — »att jag kunde *vara* så enfaldig!»

Jag smålog halft rörd och lade min hand på hennes.

»Men ser ni», och här närmade hon sig helt förtroligt, »det är ingen som vet och begriper hvilken god och hjertekär man jag har, eller hur vänligt och treffligt det är der hemma, — och därför» — här tog hon en förtretad min och

gaf min hand en liten knuff — »derför tycker väl också ni som alla andra att jag är tokig, som så här gråter och grälar på mig sjelf. Men vore det inte för de välsignade barnen, som ska' på bröllop förstås — —» här såg hon vänligt på en yngling och en ung flicka, som närmade sig — — »så vände jag om innan båten — —»

»Se så, käraste!» — — ljud plötsligt en djup stämma, full af lugn kärlek, och en medelålders man med ett uttryck motsvarande stämmans färgklang närmade sig, med båda händerna uträckta till hustru och barn.

Ångbåtspipan ljud. Åter bröt »gråtillen» fram öfver hustruns läppar.

»Så — var lugn — roa er bra, mina käral! — — skrif snart! — farväl! — —».

Och den dröjande blicken sade tusen farväl ännu från stranden, medan min granne, alltjemt leende i tårar, böjde sig öfver relingen till afsked.

Fartyget lade ut på strömmen, och medan vi sakta ångade framåt mellan Skinnarviksbergen och Kungsholmen, Carlshäll och Marieberg, tog jag den tredje gruppen af mina medresande i betraktande.

Den bestod af några unga män och qvinnor af tjenande klassen med små sångböcker i händerna, samlade kring en ledande personlighet af det starkare könet, till hvilken de öfriga syntes beundrande lyssna, och efter hvars anvisning sångböckerna uppslogos eller slötos. Inom kort drog sig gruppen ned på mellandäck, hvarifrån då och då Sankeys och Moodys fromma sånger på muntra dansmelodier, burna af rena men dämpade röster, klingade upp till oss.

Imellertid hade vi passerat »Klubben», der kolportörsskolan och det blifvande Sagatun, en skapelse af professor R. och hans älskvärda hustru, utgjorde höjdpunkterna, och gled nu vidare framom skogsstranden der »Lyran» tronar bland gran-

topparne och Jakobsberg gömmer sin gamla men treffiga herrgårdsbyggnad.

Jag satt tyst och glömde snart människorna omkring mig för de minnen, som uppdykte utefter den välkända stranden. En del af dessa hade jag gemensamt med många andra: lätta behagliga hågkomster af glada måltider, musikfester och skaldesamqväm m. m. Men djupare lågo mina egna och trängde alla andra åsido: minnen af modersblickar och modersord, fulla af ömhet, af flygande skämt och förblifvande tankar; — minnen af en brefvexling, ett samtal, en höstvandring genom vexlande solljus och skugga; — sist minnet af en man och hustru, hvilande en sommarqväll i skogsbrynet, han läsande med en stämma, van att ljuda öfver vind och våg, hon lyssnande till Hektors afsked, som, tolkadt af Pope, klang genom skogen.

Men qvällen lider, skuggorna mörkna. Vår stråt tar omärkligt en annan riktning. Blott några slag af den osynliga mekanism, som håller vår farkost i rörelse, och allt är borta — oåterkalleligt borta!

Ett ord af min följeslagerska väcker mig ur mina vakna drömmar. Våra biljetter betalas pligtskyldigast — våra nattläger ordnas — de oundvikliga kringlorna köpas i Telge — Hörningsholm passeras i sommarnattens halfdunkel, och innan ångbåten hunnit Oxelösund vaggas passagerarne på sömnens armar.

Följande morgon, en söndag, vaknade vi vid den gamla välkända Saltängen i Norrköping och sutto en timme senare vid vår kaffefrukost i jernvägsstationens väntsal. Hit strömmade snart en mängd högtidsklädda familjer för att med morgontåget fara ut på söndagsförlustelse till Åby eller uppsöka

anhöriga på de förtjusande villorna mellan Kålmorden och Bråviken. Bland den i allmänhet elegant klädda mängden märktes en i talrika exemplar förekommande qvinnotyp, hvilken man förgäfvos skulle sökt i Stockholm och som jag skulle vilja kalla den välklädda *madamtypen*: medelålders matronor, groflemmade och välfödda men bleka, klädda i svarta klädnigar af modern snitt, samt schalar och hufvuddukar af svart siden med präktiga fransar. Det var tydligen välmående verk-mästares eller småfabrikanters hustrur, hvilka sjelfva en gång simpla arbeterskor (flertalet buro ännu fabriksmärket på de bleka kinderna), försmädde att bära den simplare eller trasgranna herrskapsdräkt, som deras medsystrar i Stockholm eftertrå, och tydligen satte en viss ära i en klädnad, som visade dem tillhöra de förnämligare af sitt eget stånd, något som väl äfven yttrade sig i deras 2:dra klass biljetter.

Men jag hade nu slutat min frukost och beredde mig att gå ut i staden för att uppsöka en kär graf på landtkyrkogården, för hvilkens prydan jag medtagit blommor från Stockholm. Dessa voro dock dufna och illa medfarna. Med en viss afund såg jag därför de många herrliga törnrosorna i de vântande damernas händer, på samma gång det retade mig att se det fula modet med de styfva pappersspetsarne äfven här skämma karaktären af en vacker blombukett. Slutligen tog jag mod till mig och frågade en ung dame med två buketter i handen, om hon kunde säga mig hvar jag på söndagen kunde få köpa några törnrosor för en graf. Hon gaf mig då vänligt anvisning på sitt hem: N:o 13 Broddgatan, der trädgården vore full af hvita rosor, af hvilka jag nog, menade hon, skulle få några.

Med tack för den vänliga anvisningen begaf jag mig med min följeslagerska genom den vackra promenaden ut öfver Saltängstorget, nu mera Carl Johans kalladt, helsade i förbi-gående hjettekonungens snillrika, energiska fysionomi, i det jag

erinrade mig högtidligheterna vid bildens aftäckande för 35 år sedan, och tog derefter af uppåt Broddgatan. Fåfångt sökte jag dock N:o 13, så väl som alla andra nummer, hvilka tycktes finnas till endast genom en tyst öfverenskommelse, innevävarne emellan. På vår fråga visade man oss nämligen utan tvekan till ett hus med det förutsatta numret, och vi inträdde på en gård med en liten trädgård, som i terrassform sänkte sig ända ned till strömbrädden och följde densamma i en vacker bukt. I husets alla dörrar voro dock nycklarne urtagna, och det såg hardt nära omöjligt ut att komma till tals med någon af dess innehafvare. Slutligen frammanade dock vår ringning en qvinnoskepnad, och af henne fingo vi veta att gårdens åldriga egarinna var borta, likasom hennes tjenare och att man således ej vågade gifva oss några blommor. Vårdinnans namn framkallade i ögonblicket en hel rad af bilder för mitt minne: en kammarfru hos en af våra nu aflidna drottningar, en löjtnant, som tillika var fabrikör, en godsegare, m. fl. Trädgårdens egarinna var säkerligen ännu en länk i den aktade syskonkedjan, och skrifvande på mitt kort en bekännelse, att jag tagit några rosor ur den frånvarandes trädgård, i hopp att hon för ändamålet skull ville ursäka min djerfhet, lemnade jag kortet såsom pant och infördes i trädgården för att plocka de åtrådade rosorna. Här var förtjusande vackert vid den svala strömbrädden, och jag kunde väl tänka mig den lilla rosendoftande strandremsan med sina skuggiga hviloplatser, och det söfvande bruset från den aflägsna forssen, såsom en ljuflig väntplats mellan ett sträfsamt lif och en stilla död.

Men jag hade lofvat min följeslagerska att visa henne något af staden och kunde ej dröja längre, tackade i mitt sinne den frånvarande egarinnan och lemnade hennes ljufliga tillflyktsort.

Efter att hafva passerat teatern och några sidogator, följde vi Norr storgata ned till Bergsbron och stannade der en stund

för att se hur strömmen störtar sig öfver berghällarne i språng på språng, brottas i ständig men fåfång kamp mot de kringkastade stenblocken och hvirflar sitt yrskum kring bropelarne.

Ett stycke på andra sidan bron reste sig stora byggnader märkta med olika fabriksfirmors namn, så *Ströms* aktiebolag, *Bergs* aktiebolag m. m. Inne på en gård syntes en hop qvinnor och barn samlade på trappan till ett boningshus; jag stannade, gjorde mig ett ärende och ställde några ord till den äldsta, en gammal gul och skrynklig gumma med blott ett öga. Vid min fråga om arbetet i fabriken slog gumman upp sin språklåda och förtäljde att de allesamman tillhörde Bergs fabrik, hvilken ansågs såsom den bästa för arbetarne, samt att qvinnor och barn deltaga i arbetet och anses pligtiga att göra det så fort de kunna. Sjelf hade gumman arbetat 4 år som flicka och 4 år som gift. »Den flickan der», fortfor hon och pekade på en täck och friskkindad unge om 13 år, »har nu i två år arbetat från $\frac{1}{2}$ 7 på morgonen till 6 på qvällen; men hon der», visande på en blek sextonåring som hostade, »har arbetat i många år. Marie der bortnas», och här visade gumman på en vacker stovväxt qvinna om 28 år med starka välbildade armar, »hon arbetar för mor sin, se'n fadern dog, och därför har hon fått behålla rummet och bor näst intill vårt».

Då jag frågade 13-åringen hvad hon hade för arbete, svarade hon med munter blick: »*Jag flyr*». Gumman förklarade att det var ungefär samma arbete som solfningen i en vanlig väf. (Fly = *räcka*, gifva trådarne till solfning). Lördags- och söndagsqvällar kunde flickan gå i skola men brydde sig icke derom. »Si ho' har inte viljan och si då hjälper ingenting», mente den gamla. Vidare omtalades att af de 11 $\frac{1}{2}$ timmarnes dagsarbete hade 13-åringen en timme fri för midnatten. Sextonåringen arbetade i spinneriet. Förtjensten vore

bra nog nu sedan de »höjt», tillade gumman; ordentliga arbetare hade 7, 8 à 9 kr. i veckan och bostad, qvinnor och barn mindre; men arbetet vore ohälsosamt: ett mycket tyngre arbete på åkern eller i ladugården toge långt mindre med krafterna. »Men så får en vara nöjd och tacka vår Herre, bara en kan någorlunda hjelpe sej fram», mente den fromma gumman då hon förde mig in i sin och mannens bostad. Denna bestod af ett litet rum med den vanliga qvafva luften, snyggt men torftigt utrustadt, ett vindskontor och del i kök.

Här måste jag nu sitta ned och fick höra hela familjehistorien, hur gumman kommit som flicka från Karlshamn, hur hon gift sig och underkastat sig arbetet på fabriken äfven som gift, ehuru sådant i hennes fädernestad ansågs som riktigt »o-schinangt», hur hennes gubbe var den snällaste af alla gubbar och aldrig sade ett ondt ord: »det enda kan vare att när vi lagt oss vi talar om våra bekymmer — men det ä' fell godt det med». Vidare berättades om barnen, hur en son var i lära i Gefle, en annan trädgårdsélève, och den enda dottern gift — men med en drinkare — »och det», tillade den gamla med en suck, »är hela vår sorg».

Jag måste nu gå vidare, sade den vänliga gumman farväl, och bevarade bland goda reseminnen den bild af trefnad och förnöjsamhet midt i fattigdomen, hon gifvit mig.

Vår väg gick vidare förbi folkskolans präktiga hus, hvilka jag kände från föregående besök, och der jag gladdes att tänka mig det unga släktet växa till i tukt och kunskap. Slutligen inträdde vi på den lilla landtkyrkogården, som jag återfann temligen oförändrad. I närheten af de grafvar jag sökte, stod som förr vården öfver stadens forne borgmästare, Stålhös, död på 40-talet. Då jag skulle gå, hörde jag en gammal man omtala för en yngre, huru, för många år sedan, den vackra grafvården af huggen sten en dag funnits kullstörtad och liggande i två delar på marken. Jag mindes väl händelsen

och frågade mannen om orsaken, då han svarade att det troddes ha skett af hämnd. Det hade nämligen varit oroligheter i staden den dagen då Carl Johans regeringsjubileum firades. Saken drogs för rätta, flera dömdes och blefvo straffade, »och när di kom ut, si, så ville de hämnas för han ha' dömt dem oskyldiga».

Jag tog den hederlige borgmästaren i försvar och mente att han säkert icke dömt någon orättvist.

»Hur kan frun veta det?» sporde mannen med en skarp blick och tillade: »visst är, att *de* ansågo sig oskyldiga.»

En annan gammal man i närheten instämde med mig, att borgmästaren varit en ärans man, som icke veterligen tillfogat någon en orätt. Härmed slöt samtalet, och jag gick att bese några nya grafvårdar. Bland dem var en, uppsatt föregående dag, af vacker slipad granit och bärande namnet *v. Leesen*, med följande tillägg: *Storartad frikostighet till samhällets gagn bevarar minnet. Vården restes af Norrköpings stad.*

Nedanför den höga och prydliga minnesstenen syntes flera mindre grafkullar, bland dem en, prydd med en bruten stempelare.

»Si frun», berättade en arbetsqvinna, som med oss tog platsen i betraktande och pekade på den sistnämnda minnesvården, »den der sattes upp öfver ende sonen, som dog ung af vådlig händelse; ho' förstår: hanses lif bröts i ungdomen och det ska' den brutne stenen förtälja om.»

Barnlösa vordna hade makarna *v. Leesen* testamenterat hela sin stora förmögenhet till anstalter för allmänt gagn inom Norrköpings samhälle.

Vi lemnade kyrkogården sedan vi undrat ett ögonblick öfver den vandalism, som tätt utanför portarne lagt en gammal prydligt mejslad grafsten att trampas under föttren af kommande och gående. Vägen gick nu längs Söder Storgata, der jag bl. a. igenkände boden, den gamla hörnboden, der hela Vikbolandet fordom hemtade sina förräder, och tycktes göra

så än. Boden fanns nämligen kvar och bar ännu gubben Nelins namn, ehuru dess egare nyligen gått till sina fäder, och torde hafva en minnesvård att vänta, han så väl som v. Leesen, och af samma vackra orsak.

Förgäfves sökande en hvilobänk på den närliggande skuggrika platsen kring statskyrkan vandrade vi vidare till »Tysk-torget» der marknadsbodarne, lika fula och skröpliga som förr, ännu stodo kvar sedan den öfliga ullmarknaden. Här slog jag mig ned på en bänk i närheten af kyrkan medan min följeslagerska gick in för att höra slutpsalmen. Bredvid mig på bänken satt en lång, grofflemmad medelålders man i simpel dräkt, med regelbundna anletsdrag, brynta af solen, små grå ögon och ett drag af svag bondhumor kring mungiporna. Snart voro vi i samspråk. Jag fick veta att mannen var från Styrstads socken på Vikbolandet och tjänade som dräng hos en bonde, hvilken rådde om ett hemman, »allmänt» på gränsen mellan Styrstad och Dagsberg.

Det hade varit min hemtrakt i tio år, jag kände igen hvarje genuint vikbolands-ord och kunde därför så mycket lättare språka med mannen. Han omtalade nu följande, hvilket jag antecknar såsom en vikboländings historia, berättad af hans tjenare.

Mannen hade ärft »ett par hundra» efter far sin, men stannade en god tid hemma hos »mora» och började der af kringboende smeder uppköpa jernvaror och smidesgoods för att ut-sälja till andra. För behållningen köpte han häst och vagn. Sedan fortsattes gårdfarihandeln i större skala tills han efter många år spart en summa tillräcklig att köpa sig en egen gård. Der hade han småningom nybyggt »hvartevelia hus», och det fastän han måste hemta större delen af timret från Kolmården på andra sidan Bråviken, der han, liksom alla jordegare på Vikbolandet hade »utsyning». Slutligen hade han på äldre dagar gift sig och hade nu fyra barn.

Manbyggnaden på gården bestod af en sal med två rum till höger och »kök och kammare» till venster samt »två rustkammare opppå». Barnen hade ingen annan undervisning haft än den i sockenskolan. »Flickera» jemte modern och två pigor skötte hushållet och ladugård med 13 kor. Om somrarnas »smälde och slog di» i två väfstolar uppe på rustkammaren; måltiderna intogos i köket, ehuru sällan alla kunde äta på en gång; endast då det var »främmadt» begagnades salen. »Julafta» bjöds dopp om morgonen för den som ville ha; julmaten äts på qvällen, och sedan barnen växt upp, hade de börjat »roge sej» med att kläda julgran. Till julottan foro så många som kunde. Då strålade äfven den fattigaste stuga vid vägen af ljus; bloss nyttjades deremot icke, lyktor endast af dem som hade svår väg eller då det var dåligt väglag, ett förhållande, som berättaren uttryckte med ett enda mustigt ord, uttaladt med den långdragna betoning, som i vikboländingens mun gör det dubbelt uttrycksfullt. Kyrkan var upplyst med ljus på socknens bekostnad, men fram i helgen »lystes aktion på 'stumpera'».

Då jag frågade hur gammal äldste sonen var, svarades: »han ska te Malmen näst-års». På en ytterligare fråga om han med ovilja emotsåg beväringstiden svarades ett kraftigt: »Nä-ä-j varss!» Derpå berättades hur en dräng från gården varit beväringsskarl i år, hur sonen rest dit »nunnas» för att halsa på honom och se hur de hade det »der bortnas», samt hur han vid hemkomsten omtalat att till näst-års allt skulle bli »annlissere» ställdt; då skulle de icke ha matsäck och aflöning utan gå te dukadt bord och äta under tak. För öfrigt hade intet varit att anmärka »men nok får en ha ordning på sej, dä va' säkert».

Dessa uppgifter om östgöta-allmogens sätt att se den så mycket omskrifna och omstridda beväringssplikten kunde ej annat än glädja mig, dotter till en östgöta grenadier och hustru

till den man, som framkallat lagen om hvar svensk mans oafvisliga skyldighet att personligen fullgöra sin värnpligt.

Slutligen frågade jag om årsväxten, och rördes af att höra daglönaren i bondens tjänst uttala sitt »*Gud ske lof! det ser godt ut*», med samma djupa uttryck af tacksamhet, som om den jord han odlade, varit hans egen.

Härmed var vikboländningens historia slut, och med ett aktningsfullt afsked till den ärlige arbetaren, fortsatte jag min väg till jernvägsstationen. Hit kom jag just lagom för att lösa biljetter till snälltåget söder ut, hvilket skulle på fyra timmar föra oss till Sommens station.

För första gången tog jag biljetter till 3:dje klass, och fann den rymliga dubbelkupéen för damer, med sina breda träbänkar och hyllor helt bekväm och sval. Ehuru dagen redan gifvit mig en rik skörd för anteckningsboken, var jag ännu ej trött, utan såg mig om efter nya föremål för iakttagelser. Snart erbjöd sig också ett sådant i det en simpelt klädd qvinna med »huckle» och fabriksprägel, kom fram till kupéen och sporde med beveklig stämma om någon af herrskaperna ämnade sig till Mantorp. En dam, som satt närmast dörren svarade att hon väl ej skulle stanna der, men skulle passera stationen och kände till stället. Qvinnan bad då att hon ville taga vara på hennes lilla flicka och se till att hon riktigt kom af vid Mantorp, der »de» skulle komma och hemta henne. Damen gaf sitt samtycke och en tioårig flicka införpassades, ett hastigt afsked följde och dörren stängdes. Ännu en gång stack dock modern in sitt bleka ansigte i fönstret och bad så vackert att flickan skulle få stå vid fönstret och se ut — »för si de' ä' tocke som barn tycker om». Ögonblicket derefter ljöd signalen och lokomotivet förde oss bort i brusande fart.

Snart låg den bördiga slätten, kantad af Bråviken och längst bort begränsad af Kolmårdens småningom bortsmältande höjder för mina blickar. Plågad af de hastigt förbiskymtande föremålen närmast vägen, slöt jag ögonen, men blott för att se en hel rad af skiftande bilder stryka förbi min inre syn. — — Der var det en krets af kära vänner, i hvars trefna hem borta vid stranden af Glan, jag tillbragt så många glada dagar, — — — der åter muntra uppträden i den stora familjevagnen, som rullar långsamt fram åt den backiga landsvägen och från hvilken unga röster ljuda med sorgfrihetens oefterhärmliga klangfärg, stundom afbrutna af qvicka infall och godmodiga anmärkningar från äldre, i dammet osynliga personer. — — Här uppsteg slutligen kring Löfsta slott och park ett helt tåg af bilder från det förflutna: gamla krigsbussar från 30-åra kriget, lysande damer från 1700-talet omfladdrade af sirliga kavaljerer, slutligen slottets stolta herrskarinna i början af vårt århundrade, Sophie Fersen. Jag tyckte mig se den sköna förnämna damen, en gång föremål för furstars tillbedjan, misstänkt och förföljd men slutligen räddad, taga sin tillflykt till Löfsta och der framlefva många år under bördan af sina minnen. — —

Ännu flera bilder och underliga sagor ville tränga sig på mig, men för att bli dem qvitt slog jag upp ögonen och började prata med min granne, den lilla flickan.

På mina frågor berättade hon att »mormor» skulle möta henne vid Mantorp, att hon nu varit på besök hos mamma i staden, men att hon bodde i sockenstugan hos mormor. Då jag frågade efter hennes pappa, ljöd svaret att »hon icke visste hvar han fanns», medan den sänkta blicken och rodnande kinden förrådde att jag också här stött på »en underlig saga», ehuru af annat slag.

Ledsen att omedvetet hafva plågat barnet, godtgjorde jag min förseelse med några kringlor, medförda från middagen i Norsholm, och såg sedan på hur en vacker, ljuslagd ung

bondqvinna, med stark men smidig växt och behagliga rörelser, stufvade in sitt packgods och tog plats bredvid mig. Snart kom jag i samspråk med den hurtiga tösen, som var på väg till Linköping med åtskilliga skärgårdsvaror, hvilka hon skulle försälja, på samma gång hon gjorde besök hos släktingar. Till min förvåning hörde jag vidare att hon kommit ända från Westervik med den nya jernbanan och att hon var hemma på ett för mig välkändt skärgårdshemma i Södra Tjust. Ytterligare fick jag veta att hon ofta ensam seglade in till staden, flera timmars väg, för att sälja fisk och ladugårdsprodukter, samt att hon reste med ångbåt hvarje höst till Stockholm och der afyttrade frukt, fisk, smör, ost, färgkött m. m. för hela hemtrakten. Klokhet och godhet lyste ur flickans ögon, och intet spår af råhet eller tölpighet förmärktes hos denna det hårda arbetets dotter. Hon förvånade sig blott hur »de' kunne bære te» att hon alltid råkade på »så snälle mennesker», när hon var ute på färd, och tycktes ej ana att förklaringen låg i hennes eget friska och tilltalande väsende. Mig roade det att aflocka henne berättelser om sysslor och sedvänjor i hemmet, om väfvarne, ystgänget och fruktplockningen, och först och sist om fisket, och hennes ensliga morgonfärder, kl. 3 eller 4 in till Westervik. Allt berättades gladt och friskt, som hade det sträfsamma lifvet varit en dans på rosor. Först då jag sporde huruvida fisket alltid aflopp lyckligt, drog ett moln öfver de glada ögonen och rösten fick en djupare betoning, i det hon omtalade huru garnen ofta gingo förlorade och ej sällan både fiskare och båt blefvo borta. Sjelf hade hon under senaste år mist två anhöriga på det sättet.

Men nu stannade tåget i Linköping, och efter ett kärvänligt afsked skiljdes jag från den trefliga skärgårdsflickan.

Vägen bar sedan vidare framåt öfver östgöta slätten, hvilken först sedan några stationer passerats afbrytes af spridda skogsdungar, vattnade af en i djupa bugter slingrande å, och

dermed får ett mera tilldragande tycke för en infödd skogsbo, sådan som jag.

Vid Mantorps station aflemnades riktigt den lilla flickan och mottogs af »mormor i sockenstugan», böjd och skrynklig, troligen ej endast af år.

Ännu en timmes färd förbi Boxholms bruk, genom trakter af mer och mer utprägladt skogslynne, och vi stannade — i hållregn! — vid Sommens station. Efter något letande fingo vi anvisning på hotellet, liggande i bergslutningen, så att säga två trappor upp från stationen. Trött af resan låg jag här helt stilla utsträckt på en soffa medan min följeslagerska läste högt ur en medförd missionstidning.

Regnet fortfor hela natten och med få uppehåll äfven följande dag. Dock kunde jag göra en och annan kortare vandring. Så besåg jag bland annat Herr Sörensens sågverk i närheten af stationen samt kolmilorna nära derintill. De friska furorna qvidde och jemrade sig under sågbladen så att det skar en i hjertat att höra det, och man tyckte sig bevittna de gamla nordanskogarnes dödskamp, äfven då, när man af sakkunniga öfvertygats, att afverkningen här skedde med måtta och klok beräkning för skogens framtida tillväxt.

Ett tidigt morgonbesök gjorde jag i en torftig stuga nära stationen, i hopp att der finna något stycke folklif, som ännu ej hunnit utplånas af jernvägsstationens allt annat än folkliga inflytande. Mitt hopp slog ej fel. Genom den låga dörren inkom jag i ett kök, der vid den öppna spiseln en ännu ung qvinna stod ifrigt rörande i en gryta. Efter några helsningsord, och sedan jag fått veta att mannen var litet mjöl-nare och litet snickare, samt köpt stugan innan stationen kom till, frågade jag hustrun hvad hon hade i grytan. Svaret ljöd: »välling». Här var således nationalrätten i gör-

ningen, och nyfiken att höra huru den lagades i fattig mans hem, hvilket jag till min skam ej visste, gjorde jag några frågor. Vatten och gryn eller också krossad potatis och mjöl, det var hela receptet; »men har en råd, förstås, så lägger en i kanel och litet anis, och peppar och lagerbärsblad, så det blir litet smakliere kan tänka». Jag drog efter andan i tanken på alla dessa kryddor och sporde hvad hon hade för sofvel jemte vällingen. »Åh, det får en ta som en har», hette det; »litet kött eller fläsk när det är som bäst, åt *honom*. Me' di are (andre) ä' de' inte så noga.»

»Di are», befanns vara icke mindre än 4 pojkar. Sig sjelf tänkte den goda hustrun och modern icke ett ögonblick på. Lycklig i tanken, att sådana qvinnor råda i folkets hem, gick jag in i kammarn att helsa på barnen. Här var torftigt men snyggt. Två duktiga pojkar om 7 och 8 år, kommo emot mig; två mindre lågo sofvande på den uppbyggade sängen; *tre*, yngre voro döda i spääd ålder. Hustrun var från Söderköpings-trakten, och då jag gladde mig åt ordningen i hennes hem, invände hon litet vemodigt, att nog visste hon hur det *borde* vara, men »när en inte har å komme mä, anne bare stufva' full å barn, så ä' en inte go' te å ha'et som de ska va'».

Pojkarne sågo pigga ut, gingo i skola blott 2 månader om året, men läste, tack vare moderns undervisning, hjälpligt innantill. När jag ville ha dem att omtala hvad de läst, inföll modern, att det var för mycket begärtdt att de skulle *förstå* ännu; tacka Gud, de bara kunde »läsa orla rätt». Här var alltså det gamla lärosättet, och den ambulatoriska skolan ännu i fullt flor!

På byrån fann jag några nummer af Östgöta korrespondent, och på tal om tidningar nämndes att »Fädernerlandet» väl vore roligare att läsa, men att den andra tidningen måste hållas för annonsernas skull, då mannen behöfde söka arbete. Slutligen förtäljde hustrun, medan hon åter satte på den aflyftade

vällingsgrytan, om egarinnan af den jord, på hvilken stationen var bygd. Det hade varit en fattig torpflicka, som fått det nämnda jordstycket i testamente af en sin guffar. När stationen lades på hennes mark, och en mängd handtverkare, handlande, hotellegare m. fl. velat slå sig ned i närheten blef hon hastigt rik. Med rikedom hade snart följt friare, slutligen giftermål; men nu sades, att det börjat »bära utför igen».

Med ett godt minne af den hyggliga snickarehustrun återvände jag till hotellet. Vid middagen, då regnet började upphöra, satt jag på trappan och såg utåt den vackra sjön med sina närmast låga, men längre bort höga skog-krönta stränder. Bortom udden sågs en liten båt skjuta fram öfver sjön förbi »Lindholmen» med det nybyggda badhuset, och lägga till vid kajen. Ur båten steg en fattigt klädd qvinna med en näfver-skäppa i handen, gick uppåt vägen, stannade nedanför trappan och bjöd mig att köpa smultronen i hennes skäppa. På en halft skämtsam fråga, hvad hon tänkte göra om jag icke köpte dem, svarade hon kort och kärft: »svälta». Ordet grep mig, jag vinkade henne att stiga upp, köpte bären och började språka. Hon berättade då, alltid lika kort och tvärt, och med en viss fräck liknöjdhet, hur hon lefde med en fiskare, som icke var hennes man, långt ute på en ö i Sommen, att han varit beskedlig förr men icke nu, att hon hade en liten flicka, och att hon icke hade hopp om att bli lagligt gift. Men som det gjorda intet kunde göras ogjort, brydde hon sig inte om att sörja. »De' va fälle så vulet, och då kan ingen hjälp'at».

Samlande denna mörkare bild, till de förra ljusare för mitt osynliga bildergalleri, tillbragte jag resten af dagen med pennan i hand och fortsatte nästa morgon resan med den lilla ångbåten af underlig form, som klockan åtta, efter snälltågets ankomst, lade ut på Sommen.

Ombord sammanträffade jag med den man, en son till den ryktbare fornforskaren Kammarjunkaren Rääf, hvars hem, Buhlsjö, var det närmaste målet för min färd, och som nu var på hemväg från ett besök i Stockholm. I hans sällskap befann sig en ung flicka, som väckt min uppmärksamhet genäst jag kom om bord, genom den glada och dock tårskymda blick, hvarmed hon betraktade en bukett af vilda blommor, som jag bar i handen. Då jag sedan hörde, att hon efter lång frånvaro i Stockholm nu var på väg till sitt hem, och tyckte sig i skogsblommorna se en helsning derifrån, kunde jag förstå blicken, och den kärlek till hem-naturen, som deri afspeglade sig. Att blommorna, en födelsedagsgåfva af min ledsagerska, också hos mig väckt sådana underligt blandade känslor af vemod och glädje, af minne och hopp och — hemtankar, det anade ej den unga. Senare fick jag veta att den intelligent, i rikedom uppfödda unga damen lärt sig ett yrke i Stockholm, för att göra sig oberoende och spara familjens minskade inkomster för sina syskons uppfostran.

Ännu en bekantskap gjorde jag, då en ung norrman, son af en gästvän till mitt hem i lyckligare tider, presenterade sig och började ett samtal. Den unge mannen var sedan några år tillbaka ombud för Herr Sörensens vidsträckta skogsaffärer inom detta distrikt, och hade under ständiga och vidsträckta resor, skogsutsyningar, m. m., lärt väl känna trakten på samma gång han gjort sig sjelf allmänt aktad och afhållen. Sjelf hade han för fem eller sex år sedan afgått från en offentlig tjänstebefattning i sitt hemland, hvilken gaf rang men klen utkomst, hvarföre han funnit den föga betryggande för sin ekonomiska ställning. På sin nuvarande plats hade den unge mannen deremot fullt tillräcklig inkomst för sina lefnadsbehof, och en nästan sjelfständig verksamhet under en högst angenäm och välvillig chef. Huru hans framtid kunde komma att gestalta sig, var väl icke så klart; men medvetandet att utan skuldsätt-

ning eller understöd kunna sörja för sig sjelf, syntes i förening med det friska, rörliga och naturenliga lif han förde, framkalla en förnöjsamhet och en sinnets jemnvigt, som kanske är mindre vanlig hos unge män i Kongl. Maj:ts och kronans tjenst.

Genom dessa mina reskamrater fick jag nu godt tillfälle att rikta min kännedom om trakten och det lif som der lefves.

Himlen var full af skyar; då och då föll ett lätt regn, aflöst af bländande solsken, som lekande spelte öfver skog och vatten, tills nya moln kastade sina slagskuggor öfver landskapet. Båten förde oss sakteligen fram utmed höga skogvuxna stränder, mellan öar, holmar och uddar, in genom smala sund och ut på öppna fjärdar, likasom för att låta oss i god ro beskåda den panorama af vexlande, men alltid sköna taflor, som Sommen gömmer i sin bugtande skogsram. Första delen af färden visade oss mera ödsliga, glest bebodda trakter, der blott med långa mellanrum en fiskarstuga framskymtade från någon skogbegränsad ö, en bondgård, eller en enstaka herregård inåt de djupare vikarne. En sådan herregård fängslade ögat genom sina ålderdomliga men väl vårdade byggnader och sitt vackra läge. Den egdes, berättades det, af två gamla systrar, hvilka der lefde på forntida patriarkaliskt vis ett ensligt men lyckligt lif. En annan gammal arfvegård fick förfalla, emedan egarens fru, en för några år sedan mycket firad skönhet, vantrifdes i den ödsliga trakten. Ytterligare en dam nämndes, hvilken med kärlek studerat folket och nejden, hvars egenheter hon stundom skildrat i tryck under signaturen *Ester*.

Längre fram syntes landet mera odladt och rikt bebygdt, men alltid lika splittradt och af djupa vikar och sund genomskuret. Olyckligtvis fäste sig dock icke de många namnen å byar, kyrkor och herregårdar, sund och öar i mitt minne. Jag kan därför blott nämna för dig *Malexanders* ståtliga, under

byggnad varande gråstenskyrka i den södra ändan af en djup vik, såsom en af färdens glanspunkter, hvars motstycke bildades af den på andra stranden liggande *Norra Wi* kyrka, med det närbelägna vackra gamla fideikommisset Ribbingshof.

Här var sjöresans ändpunkt. På bryggan stodo herrn och frun till Ribbingshof, omgifna af en grupp vacker ungdom. Efter en flygtig bekantskap med dem, rullade vi i en lätt vagn med två raska hästar genom en vacker sval skogstrakt, med mossiga stenar, branta berghällar, slumrande källor och sorlande vattendrag fram till det täckt belägna Buhlsjö. På det vänligaste mottagen hamnade jag här i ett treffligt gästrum. Genom det öppna fönstret sjöng den svaga forssen sin friska men entoniga melodï, och på det rymliga skrifbordet stod en kristallskål, fylld med Linnea, och helsade mig välkommen till skogbygden.

Men då jag nu misstänker att du är lika trött af färden som jag sjelf, lemnar jag dig att enligt mitt exempel taga dig en blund innan du följer mig vidare.

(Forts. i ett följande häfte.)

23. Brev fra Kjöbenhavn. *)

Yngre og ældre Realister. En Nutids Bog. Kvindelige Forfattere. Realismen i Kunsten. Religionen og Skolen. Haandarbeidet og Folkeskolens Lærerinder. Kvindesagen.

Nu, da Sommervarmen har jaget de fleste Literater og Artister bort fra Staden og dermed gjort en Ende paa alle Diskussioner undtagen den politiske, der i de senere Aar næsten synes at skulle blive permanent, vil jeg forsøge som sædvanlig i al Korthed at give dem et Overblik over det vig-

*) Brevet kom Red:n till handa i Augusti.

tigste af, hvad Vinteren har bragt. Men Hensyn til den digteriske Produktion, da har det vistnok endnu mere i Aar end tidligere vist sig, at de fleste yngre, dygtige Kræfter samle sig om Interessen for det »realistiske«. Medens de ældre Æstetikere paastaa, at dette ikke er noget nyt, men at tvertimod Digtere som Blicher, Paludan Müller, Goldschmidt, saa godt som nogen have været Realister, maa dog alene den Omstændighed, at de nye Ideer have Evne til at drage de mest produktive Kræfter til sig, tale for, at der her virkelig er ny Momenter til Stede. Medens der i de senere Aars Frembringelser ganske vist ikke lægger sig stor Genialitet for Dagen, spores der tydelig strængere Fordringer til det psykologiske Studium end nogensinde tidligere. Kunsten vil drikke Forryngelse af Videnskabens Kilder, og om end de egentlige kunstneriske Højder ikke uden Vanskelighed naas ad denne Vej, turde det dog i Længden vise sig at være den sikreste, ja vel den eneste for en Literatur, der som vor ikke længere har Ungdommens Fond af Ideer at øse af. Det er navnlig, naar vi sammenligne den danske Literatur med den norske, at den første synes at mangle Friskhed og Originalitet. Ved Siden af den stormende, talentfulde *Alexander Kjelland*, den elskværdige, alvorlige *Kristian Elster*, den varmt følende *Jonas Lie*, er vor aandrige *Herman Bang*, som først drog Opmærksomheden paa sig ved sine Kritiker men i Aar har faaet Alverden til at tale om sig ved sin bindstærke Roman, »Haabløse Slægter», en gammel Mand og snarere en imiteret Musset end en Ætling af vor danske Carl Bagger, hvis djærve »confessions» i sin Tid forargede Publikum medens de senere henrev Kritikerne. Og den meget unge Forfatter *Karl Gjellerup*, hvis første Forsøg stødte saa stærkt ved den Overlegenhed, hvormed Forfatteren behandlede anderledes tænkende, har i al Fald endnu sin største Fortjeneste i det alvorlige Arbejde, der giver sig til Kjende hos ham. »Antigonos» er en historisk Roman fra de

første kristne Aarhundreder, der paa en Gang giver et rask udført Billede af Samfundstilstandene og en ret interessant Karakteristik af en Mand, der med Iver tager Del i Kampen for Kristendommen men i sine sidste rigtignok halv omtaagede Øjeblikke falder tilbage til sin Ungdoms hedenske Tro. Antigonos betegner ubetinget et Fremskridt for Forfatteren af »Det unge Danmark». *Edvard Brandes*, der tidligere kun var kjendt som Theaterkritiker, har i Aar paa samme Tid, som han optraadte paa den politiske Skueplads som Rigsdagsmand for en venstresindet Landkreds, debuteret som Theaterforfatter. Naar »Lægemedler» er blevet modtaget med nogen Kølighed af Publikum, er det næppe alene paa Grund af Modvilje mod »Skolen», thi den Ide, der bærer Stykket, Fordringen til personlig Sandhed i alle Livsforhold, maa godkjendes af alle, men trods alt det dygtige og fine i dette Stykke savner man dog »le feu sacré», det, der skal opildne Begejstringen og bringe Reflexion og Kritik til Taushed. *Drachman*, der er det umiddelbare Element blandt vore unge Digtere, er ikke altid heldig i samme Forhold, som han bestræber sig for at være realistisk. Han er aabenbar født Romantiker, og naar han vil skildre, hvorledes Svigermødre og Næringsсорger sammensværge sig imod den unge nygifte Mand eller lignende af Hverdagslivets triste Faldgruber for Poesi og Kjærlighed, bliver han ikke sjelden humoristisk paa Finhedens Bekostning. Ikke desto mindre er der dog i »Vildt og Tæmnet» en Del ægte drachmanske friske og poesirige Skildringer navnlig fra Sømandslivet. Mere skuffet bliver man ved Læsningen af hans Digt »Tordenskjold», thi frasets selvfølgerlig velklingende Rhythmer er der af Indhold saa lidt. Den eneste egentlig ny Situation, hvori han har stillet Tordenskjold, er en Plet paa Bogen og saa meget mere uheldig, som denne ellers vilde være vel skikket til Folkelæsning. Derimod er der vist kun en Mening om, at Drachman har skilt sig fortrinlig ved det tredje Arbejde,

der i dette Aar er flydt fra hans frugtbare Pen, Begyndelsen til en Oversættelse af Byrons Don Juan. *Schandorph* mangler ganske Drachmans digteriske Flugt, og han synes næsten at more sig med at bringe Læseren i det simpleste Selskab, der er at opdrive, men til Gjengjæld maa man lade ham, at han mesterlig forstaaer at male »Smaafolk». Sjælden har man set et Par saaledes grebne ud af Livet som Tjenestepigen Rikke og Mursvenden Ferdinand i ovennævnte Bog, medens hans Skildring af en Række kvindelige Snobbers Optræden paa en Basar ikke giver Thackeray noget efter.

Ville vi imidlertid finde en Typus paa Nutidens Digtning, skulle vi hverken gaa til *Schandorph*, der er altfor optimistisk, eller til Drachman, der er for lyrisk, ej heller til Brandes, der er mere Kritiker end Digter, eller til Gjellerup, der har studeret saa meget mere, end han har levet; da *I. P. Jakobsen* for 4 Aar tilbage udgav sin første (historiske) Roman »Marie Grubbe», maatte man vel indrømme ham Talent, men dels fandt man, at han gav et for mørkt Billede af Tidsalderens (d. 17:e Aarhundredes) Raahed, dels var man endnu saa lidt vant til en i den Grad usminket og detailleret Analyse af menneskelige Fejl og Skrøbeligheder, at man krympede sig ved at anerkjende dem. Siden den Tid have vi alle studeret Flaubert og Zola og ere nu maaske bedre forberedte til at se ogsaa vor egen Samtid afbildet under en moderne Pessimists Synsvinkel. Og det interessante ved »Niels Lyhne» er netop, at den bringer enhver af os til at kaste undersøgende Blik rundt om os og ind i os. Vi har vel før hørt om disse sørgelige Tidens Fremtoninger, en Barndom, der er opfyldt af fantasirige Drømme og en Ungdom, der gaar hen med ufuldbaarne Forsøg, et Menneske, der vel har Idealer men ikke formaar at forlige dem med Virkeligheden, en Kokette, der suger Blomsten af et ungt Hjertes Følelser eller en mishandlet Hustru, der gennem Medlidenheden drager sin Mands Ven til sig; men vi have

aldrig set dem under Former, der saa meget ligne dem, blandt hvilke vi selv bevæge os, ligesom vi sjælden have set vort Modersmaal behandlet saa glimrende, om end Sprogets Originalitet undertiden udarter noget i Retning af det kunstlede.

For at en Forfatter skal kunne skildre os Virkeligheden, maa han ikke blot være i Besiddelse af en alsidig Dannelse, et Fond af Kundskaber, ud fra hvilke han kan gjøre sine Erfaringer, men han maa ogsaa have gjort personligt Bekjendtskab med Livet, selv i dets mindre tiltrækkende Skikkelse. Det er især dette, som gjør, at Kvinder, om de end ere i Besiddelse af et betydelig Fremstillertalent, saasnart de gaa ud over en snæver Kreds, let blive altfor »ideale», hvilket let kan komme til at sige det samme som usand, upaalidelig. Det kan derfor være klogt og rigtigt, at *Sylvia Bennet* i sin Samling af Smaafortællinger kun behandler et eneste Thema. Det er en Analyse af Kvindehjertet, der først og sidst beskæftiger Forfatterinden af »Gjærings Tid», og under forskjellige Former gaar den »evig kvindelige» Trang til at give og modtage Kjærlighed igjen hos alle Bogens Heltinder. Den interessante Opgave er dog sikkert behandlet for ensidigt, skjønt der er anvendt baade Evne og Flid paa dens Løsning. Den eneste Kvindefigur, som ikke er egoistisk, er ubetydelig. Virkeligheden byder os heldigvis ikke faa Exempler paa, at den samme Drift, som kan gjøre Kvinderne til Koketter, af ædlere Naturer kan skabe Heltinder. Forfatterinden er aabenbart for stærkt paavirket af den moderne Angst for at overvurdere den menneskelige Natur, at lægge noget ind i den, som ikke hører den til med Rette, men man mærker da ogsaa i hendes Arbejde en ærlig Stræben efter at gjengive det virkelige, som vi dobbelt paaskjønne hos en kvindelig Iagttaget.

Forøvrig studerer man jo nu ret flittig Kvinden paa forskjellige Hold. Den Interesse, hvormed man modtog Hostrups Skuespil, »Eva», skyldtes ikke blot Glæden over at en yndet Digter

efter lang Tids Taushed igjen vilde lade høre fra sig, men ogsaa, man kan næsten sige Taknemlighed for, at en Veteran fra den rigtige, romantiske Digterperiode vilde tage et af de Spørgsmaal op, som trænge sig frem i Tiden, og behandle det i saa frisindet Aand. Og paa vor Kunstudstilling var Æmnet »Eva« i Aar med særlig Forkjærlighed gjort til Gjenstand for plastisk Fremstilling, rigtignok til Dels af franske Kunstnere. Hun var der baade som den uudviklede og som den fuldmodne Kvinde, som den elskende Hustru og som den bævende Synderinde, og det er vært at lægge Mærke til, at det netop var den af de forskjellige Opgaver, der indeholdt de fleste Karakteristiske Momenter, nemlig den sidste, som var søgt løst af en af vore yngre, danske Kunstnere.

Thi ogsaa i Kunsten er der i de senere Aar foregaaet et lignende Omslag som i Literaturen fra det nationale til det mere almene, fra det regelbundne til den mere fri, personlige Opfattelse af Fænomenerne. Men her synes Publikum at have fulgt langt villigere med; maaske fordi man her mere er nødt til at lade sig lede af den faglige Kritik, maaske fordi det Talent, der bærer det ny frem, har været større, men maaske dog ogsaa, fordi vore unge Kunstnere smukt have forstaaet at bevare det bedste i det overleverede samtidig med, at de ere slaede ind paa nye Baner.

Intet Sted er dog Modsætningen mellem Opfattelser og Anskuelser saa skarp som i alt, hvad der hører ind under det religiøse. Medens dette, det dybeste og inderste menneskelige Anliggende, ikke er det, der hyppigst og lettest bliver Gjenstand for Debat, mærkes det noksom, dersom nogen kommer til at røre derved, hvor brændende det ligger alle paa Sinde. Da der saaledes i Fjor i et Skoleprogram blev taget fat paa nogle af de i denne Retning nærmest liggende Spørgsmaal, og efter et livligt Ordskifte i Bladene blev sammenkaldt et pædagogisk Møde for at drøfte Religionsundervisningen i

Skolerne, saa man det ualmindelige, at et rent pædagogisk Spørgsmaal formaaede at drage saa godt som hele det dannede Publikums Interesse til sig. Disse for Skolen saa vigtige Spørgsmaal: om der i en kristen Skole kan undervises i Religion eller over Hovedet i noget Fag af en ikketroende Lærer, om Skolen er forpligtet til at tage Hensyn til Børn af afvigende Trosbekjendelser, om de forskjellige Retninger helst skulle stræbe hen til Oprettelsen af særlige Skoler, eller om Religionsundervisningen burde udskilles af Skolen, bleve atter i Vinter satte under Debat, efter at den bekjendte rationalistiske Forfatter, Theodorus, havde udgivet et lille Skrift, hvori han fremsætter et »Fredsforslag», som efter hans Mening skulde kunne samle baade Kristne og Fritænkere om sig. At dømme efter de hidtil faldne Udtalelser vilde der snarere kunne blive Enighed om en Udskillelse af Religionsundervisningen, i det en Del af de ivrigste Grundtvigianere vilde kunne gaa med hertil, men endnu er det dog et saa afgjort Mindretal, at der praktisk ikke kan ventes nogen Forandring, uagtet det bestaaende af alle erkjendes for at have meget misligt ved sig.

Ogsaa om andre pædagogiske Spørgsmaal har man forsøgt at samle en Kreds af Repræsentanter for helt modsatte Retninger; dersom man blot vil møde med en oprigtig Vilje, er der næppe nogen Tvivl om, at man gjensidig kan lære noget af hinanden, og at man paa denne Maade bedst vil naa til en retfærdig Bedømmelse af hinandens Motiver. Man kan derfor ikke andet end ønske, at denne Tanke ret maa slaa an, naar den til næste Vinter vil blive gjenoptagen.

I en anden Kreds har man i en Række af stærkt besøgte Møder drøftet Spørgsmaalet om, hvorvidt der kunde være Grund til her at indføre de nyere Metoder i det kvindelige Haandarbejde, som for Tiden bruges i Sveits, Tyskland og til dels Norge. Resultatet af de temmelig hidsige Debatter var kun lidet glædeligt, ikke saa meget fordi Sagen foreløbig

blev stillet i Bero, som fordi der fra Folkeskolens Lærerinder vistes en beklagelig Mangel paa Lyst til at sætte sig ind i en Sag, som man dog aabenbart var for lidet hjemme i til med Rette at kunne dømme i den. Methoden vil imidlertid blive gennemført i Frøken Zahles og Comtesse Moltkes Skoler, og man vil da kunne høste Erfaringer om dens Brugbarhed i en større Kreds.

Med Hensyn til Kvindesagen er her i Aar ikke forefaldet noget af Betydenhed. Som et Tillæg til den i Fjor vedtagne Lov om Gift Kvindes Raadighed over det selv erhvervede kan det betragtes, at man i Aar har hævet den temmelig høje Afgift paa Ægtepagter og saaledes lettet Indgaaelsen af disse. Medens man i det første Tilfælde væsentlig tænkte paa den fattige Kvinde, der skal leve af sine Hænders Arbejde, har man ved den sidste Bestemmelse ønsket at vise Retfærdighed mod den Kvinde, der til sit Ægteskab medbringer Formue. Det Faktum, at Ægteskabet gjør Kvinden umyndig, henstaar dog i Hovedsagen uforandret.

Benedicte Arnesen Kall har i den Kvindelige Læseforening holdt et Foredrag, hvis Tendents var »at gjøre et Opraab til alle gode Kræfter i den danske Kvindestand om at slutte sig sammen for at værne om Arnens ukrænkelige Helligdom, om de Pligter, som Moderstillingen paalægger, om den sande kvindelige Værdighed». Da de Farer, som her kaldes til Kamp i mod, efter min Opfattelse ikke existere, eller, om de ere til Stede, dog i hvert Fald ingenlunde komme fra den Side, hvortil her sigtes, Kvindefrigjørelsens, Emancipationens, saa har jeg ikke ganske kunnet dele den Glæde over Frøken Kalls Udtalelser, der har gjenlydt i den største Del af Pressen; forøvrig maa det anerkjendes, at hendes Foredrag, der er udkommet som Piece, indeholder meget smukt og rigtigt. Det har i al Fald haft den Betydning at vise dem, der ere interesserede i Sagen, hvor langt den dannede Almenhed paa det nuværende Tidspunkt kan strække sig med Hensyn til det for os saa vigtige Fremtids spørgsmaal.

K. F.

Juli 1881.

E. S. Efter at jeg har afsluttet min Skrivelse til dem, er der indtruffet Begivenheder, der i den Grad have rystet alle, at jeg ikke kan undlade at udtale min Beklagelse derover for dem. Jeg sigter hermed til de to Dødsfald, der sikkert ogsaa i Sverig have vakt Opmærksomhed, men som dog ville føles haardest her. Vi have i Topsøe tabet en Mand, der vil savnes i lige Grad paa det politiske og paa det æsthetiske Omraade, og som maaske endog mest paa det sidste berettigede til Forventninger om en lang og frugtbar Fremtid. I Fru Jerichau have vi mistet den eneste virkelig fremragende Kvinde inden for Kunst og Literatur, og skjønt hendes Livs Gjerning vel for største Delen maatte betragtes som liggende bagved hende, var hun dog endnu saa fuld af Liv og Kraft, at der bliver en følelig Tomhed tilbage ved hendes uventede Bortgang.

24. Brudgåfvan till Kronprinsessan Victoria

från medlemmar af föreningen *Handarbetets Vänner*.

Då detta skrives, genljuder ännu hela tidningspressen af det glada festjublet öfver Kronprinsessan Victorias ankomst till hufvudstaden. Här vilja vi ej upprepa detsamma, utan i stället orda litet om den tysta, men därför ej mindre hjertliga, välkomsthelsing, som ett antal medlemmar af Handarbetets Vänner hemburit vår unga Prinsessa.

Då underrättelsen anlände om Kronprinsens trolofning med Prinsessan Victoria af Baden, framlades inom föreningens styrelse förslag att bland dess medlemmar åstadkomma en gåfva till den unga bruden. I följd deraf utsändes i april månad till föreningens medlemmar nedanstående inbjudning, undertecknad af 12 styrelseledamöter jemte ordföranden.

»Gammal svensk sed bjuder, att då en brud inträder i sitt hem, hon der mötes af vänliga välkomstgåfvor äfven från den nya släkt, hon skall tillhöra, men för hvilken hon ännu är främmande.

Till oss väntas i sommar en ung brud, för hvilken Sverige skall blifva det nya hemmet och dess folk den nya, ännu främmande slägten.

Att vid detta tillfälle hålla gammal svensk sed vid makt, känna vi såsom en kär pligt.

Då vi nu tro att mången, särskildt inom den förening, vi tillhöra, delar denna känsla, och med oss önskar bringa Sveriges unga Kronprinsessa en välkomstgåfva, hvilken borde vara ett uttryck, ej blott af gifvarnes varma välönskan, utan också af svenskt skaplynne och svensk id, hafva vi beredt tillfälle för *medlemmar af föreningen Handarbetets Vänner**), hvilka önska medverka till en sådan gåfva, att teckna sina namn och bidrag å bifogade lista.

Man har tänkt sig att gåfvan, anordnad under konstnärlig ledning, skulle utgöras af förhängen, matta m. m. i svensk medeltidsstil, ämnade att, för så vidt anordningarne i öfrigt det medgifva, pryda arbetsplatsen i den unga Furstinnans hvardagsrum.

Arbetet skall hufvudsakligast utföras af allmogehand.

Med gåfvan skall följa ett enkelt album upptagande gifvarnes namn.»

Skrifvelsen åtföljdes af en lista, å hvilken inbjudarne stodo tecknade för 5 à 10 kronor. Mottagaren kunde efter behag påteckna och återsända listan, eller helt enkelt lemna skrifvelsen obesvarad. Ingen anmodades att värfva andra namn jemte sitt eget**). Man ville framför allt tillförsäkra gåfvan *frivillighetens värde*.

Under loppet af juni månad, afslutades teckningen. Beloppet utgjorde då kr. 5927, antalet namn 795.

Först nu kunde planen fastställas och de många arbetena sättas i gång. Direktrisen gjorde resor till Dalarne för att ordna spetsarbetet, och till södra Skåne för att beställa krabbasnärsväf, m. m. I föreningens arbetslokal på Belle Vue och i hufvudstaden voro under de långa somrardagarne 4 väfstolar oafbrutet i gång, der förhängen tillverkades i rika mönster och med en bredd af $3\frac{1}{4}$, en längd af 7 alnar. Af de arbetsammaste mönstren medhann den skickligaste väfverska ej $\frac{1}{4}$ aln om dagen. På ett håll arbetades bolltoffsar på gammaldags sätt öfver små pappskifvor, ringformigt utklippta med sax. Då man ville öfvertala arbeterskan att låta med maskin uthugga dessa, tog den goda gumman det nästan som en förolämpning, visade med stolthet sina af saxen misshandlade fingrar, skröt af att hon, för prinsessans skull, med dessa sina gamla fingrar

*) Kursiveradt af Red:n.

**) Att icke desto mindre fremmande namn förekommo på några listor, ibland, såsom från Jönköping åtföljda af en *anhållan* från dessa personer att få vara med, ehuru icke tillhörande föreningen, var således en afvikelse från inbjudarnes plan, men torde få anses bevisa att densamma vunnit sympati i ännu vidare kretsar än man beräknat.

klippt icke mindre än 3300 sådana pappskifvor*), samt försäkrade, att »med Guds hjälp» skulle toffsarne bli färdiga.

På andra håll virkades 240 alnar präktiga snören af omkr. 3 fingers tjocklek. I Skåne flätades efter gamla mönster 40 alnar breda fransar och i Stockholm 63 alnar smalare.

Mockfjärdskullornas flitiga fingrar framtröllade, utan mönster, på de med massa stoppade knyppeldynorna de herrligaste spetsar. Glemmingegummorna sutto i väfstolen kl. 4 om morgnarna för att »snärja» sina praktfulla gardinbårder. I flossamattorna inväfdes den traditionella brud-dansen, hvilken, i form af långa rader flickor och gossar som hålla hvarandra i hand, återfinnes på så många fästmösgåfvor i de gamla skånska bondehusen.

Småningom kommer också minnesboken i verket: namn och vapen snidas; tomten med lyckoskrinet formas af konstnärliga händer; bladen snyckas i fina färger, och gifvarnes namn inskrifvas. — — Öfver allt råder den outtröttligaste flit och den gladaste täflan i arbetet för vår väntade Prinsessa.

Slutligen är allt (utom minnesboken) aflemnadt, och lördagen d. 1:sta okt. befinnes det hela, af hoftapetseraren Svensson prydligt ordnadt i Prinsessans skrifrum, med utsigt åt Logården. Nedanstående förteckning upptager alla föremålen jemte de arbetandes namn.

Förteckning öfver brudgåfvan och dem som utfört arbetena å densamma.

Fönstergardiner, 2:ne par: Undergardinerna af spets från Mockfjärd i Dalarne, knypplad af dalkullorna Mariters Anna Matsdotter, Brita Ersdotter, Anna Persdotter, Brita Andersdotter, Kerstin Ersdotter, Anna Olsdotter, Anna Larsdotter.

Öfvergardinerna med bårder af »krabbasnarväf», arbetet utfördt af: Mor Göran Lass, Kersti Göran Lass, Cilla och Kersti Göransson i Skåne.

Dörrförhängen 3:ne par: 1 par af »krabbasnarväf», arbetet utfördt af: Emilie Regnstrand från Östergötland och Ida Jansson från Nerike.

2 par af »rödlakans-» och »dukagångs-»väf, arbetet utfördt af: Lovisa Nyberg från Bergslagen och Thilda Spång från Upland.

En divan, beklädd med »rödlakansväf», arbetet utfördt af Clara Spång från Upland.

*) För hvar och en af det bestämda antalet toffsar, (66 stycken) måste hon nämligen göra i medeltal 25 bollar och för hvarje boll 2 pappskifvor.

2ne stolar med »rödlakansväf», arbetet utfördt af Thilda Spång.

2ne mattor i »flossaväf» utförda af: Emilie Regnstrand från Östergötland och Maria Johansson från Blekinge.

Mönstren å alla dessa föremål äro hemtade från gamla almogearbeten: väggbonader, täcken, bänkapös, stolgyngen, m. m. samlade från olika landskap, företrädesvis Skåne, Vestergötland och Dalarne: detta i så rik mångfald af mönster att t. ex. ett par dörrförhängen innehålla 16 olika mönsterränder.

Sammanräknadt har för hela gåfvan användts omkr. 30 olika mönster.

Snörena till gardinerna, divanen m. m., c:a 477 alnar, äro utförda af Maléne-Sophie och Maria Ekman, Stockholm.

Toffsarne, till antalet 66 stycken, hvar och en bestående af mellan 20 och 30 bollar, äro utförda för hand af Augusta Kock från Östergötland.

Fransarne, c:a 70 alnar, äro flätade efter gamla mönster af Elna Carlsson i Fjelkinge, Skåne, Agnes Kullman och Anna Sundström, Stockholm.

Sammansättningen af spetsgardinerna är utförd af: Evelina Söderberg och Elisabet Selander, Sundbyberg, samt

infattningen af bårderna i öfvergardinerna af Jenny Hultstedt, Stockholm.

Anordningen af mönster och färgsammansättningar till förhängen och stolar med tillbehör är utförd af fröknarna Anna Fleetwood och Molly Rohtlieb. Mönstren till divanens beklädnad samt till mattorna hafva utgått från föreningens konstnärliga rådgifverska, målarinnan fru Hanna Winge. *)

Garnet till alla väfnaderna är af den för dessa arbeten särdeles lämpliga och hållbara skånska ullen, spunnen och färgad efter den gamla, säkra metoden, hos S. Otto Åkerlund i Lund.

Dekorering och tapetserararbete äro utförda genom Hoftapetseraren Svensson.

Minnesboken med gifvarnes namn, som åtföljer gåfvan, är utförd i trä, efter ritning och under ledning af artisten Fröken Selma Giöbel.

Den främsta permen framställer 2ne sköldar med Svensk-norska riksvapnet och Badens vapen; öfver och under dem i munkstil inskriften: »Victoria af Baden, Kronprinsessa af Sverige och Norge», det hela infattadt af en i rik romansk stil skuren ram.

Den andra permen utvisar en tomte i relief med sitt symboliska gåfvoskrin och är infattad i en ram, å hvilken står inristadt: »Tomte-bolycka».

*) Strängt sysselsatt med uppgiften att tillsammans med sin man, Professor E. Winge utföra väggmålningarne för en salong i renässanstil i Bolinderka huset, har Fru Winge måst i öfrigt afsäga sig allt deltagande i arbetet för brudgåfvan.

Kring ytterkanterna löper en inskrift ur Håvamål: »Vare dig godt hvad du gagnar, till nytta hvad du njuter, till fromma hvad du fattar.»

Knäppena af oxideradt silfver äro utförda af ordensjuveleraren Carleman; träarbetet å fröken Giöbels atelier.

Boken innehåller 36 blad, alla smyckade med ornament i romansk stil, erinrande om mönstren å de föremål, hvilka utgöra gåfvan, och utförda i aqvarell af fröken Billing.

Första bladet har följande inskrift: *Medlemmar af Handarbetets Vänner, bedjande att till Kronprinsessan Victoria få öfverlemnna en välkomstgåfva, alster af den svenska allmogeqvinnans hemslöjd:*

Andra bladet innehåller namnen å de styrelsemedlemmar, hvilka utfärdat inbjudningen att deltaga i gåfvan, och läses derunder det gamla ordspråket: »God vilje gör gåfvan täck.»

De öfriga bladen upptaga gifvarnes namn i alfabetisk ordning, skrifna med rundskrift och olikfärgade begynnelsebokstäfver, hvilket arbete utförts af fröken E. Meyer. Några få gifvare hafva så sent anmält sig att deras namn icke kunnat komma med.

Ett särskildt blad upptager arbeterskornas namn.

Minnesboken är bunden på bokbindaren Bäckes atelier och snickararbetet utfördt af Snickarmästaren O. Schöldström.

Vi tillägga här några detaljer. Öfver dörrarna äro fästade framspringande konsoler för uppbarande af keramiska kuriositeter. Från dessa konsoler nedfalla de med fransar kantade förhängena, öfverst sammanhållna af toffsverk och i festoner anbringade rika snören, samt vid sidorna uppknutna af likadana prydnader. Fönstergardinerna af guldfärgadt ylletyg med breda mönsterbårder, nedhånga i djupa veck från en längs med kornischen anbringad slät bård, utefter hvilken löper ett kortare draperi med breda färgrika fransar, här och der uppknutet med toffsar. På fönstrens halfva höjd uppbaras gardinerna af rika hållare, och innanför dem afteckna sig mot dagern spetsgardinernas ypperliga mönster. I den ena fönsternischen äro divanen och de tvänne stolarne på ett inbjudande sätt ordnade. Divanen, med kuddar i vacker form, är beklädd med skånsk gobelinsväfnad och prydd med toffsverk; stolarne i karakteristiska mönster, äro likaså rikt smyckade i samma stil. *)

Framför divanen ligger en större flossamatta med »bruddansen» löpande kring bården. I den andra fönsternischen ses fram-

*) Sedan detta skrefs har föreningen haft besök af en hög auktoritet inom konstindustriens område, chefen för *Kensington Museum* i London *Sir Phyl. Owen*, hvilken då han bereddes tillfälle att se brudgåfvan, uttalade sitt varma gillande af densamma, och särskildt anhöll om ett prof för sitt museum af beklädnadstyget till *divanen*, hvarjemte han förklarade att Handarb. Vänner syntes honom vara af alla föreningar för liknande ändamål som han kände, den som arbetade med bästa framgång.

för skrifbordet ännu en matta, hvilken likasom den förra står i bästa öfverensstämmelse med den mossgröna golfbeklådningen. Deremot verka dörrarne, mindre fördelaktigt på förhängenas anordning och varma färgton. Men som rummet, i afvaktan på de föremål som tillsändas Prinsessan från hennes hem, lär tillsvidare vara blott provisionellt ordnad, får man hoppas att sådana brister framdeles komma att afhjelpas.

Genom en skrifvelse hade Prinsessans t. f. hofmästarinna blifvit ombedd att för H. K. H. omnämna gåfvan, och torsdagen d. 6:te oktober kallades gifvarnes ombud till audiens hos H. K. H. Gåfvan blef då formligen öfverlemnad och på det älskvärdaste sätt mottagen.

Med lifligt intresse lyssnade Prinsessan till redogörelsen för föreningens syfte, till uppgifterna om allmogens arbets-sätt m. m., yttrade sitt välbehag öfver mönster och färgval samt uttalade sin glädje öfver den helsning, hon sålunda vid första inträdet i sitt hem fått mottaga af Sveriges qvinnor.

Vi sluta vår korta redogörelse med att anföra de ord, med hvilka gåfvan öfverlemnades.

Högborna Furstinna!

Såsom ombud för föreningen Handarbetets Vänner få vi hembära till E. K. H. en hjertlig lyckönskan och ett varmt välkommen.

Till uttryck af dessa sina välönskningar, så väl som af den glädje och stolthet, hvarmed Sveriges qvinnor emotsett lyckan att ibland sig få räkna E. K. H., har ett antal medlemmar af vår förening utbedt sig att få pryda E. K. H:s skrifrum med alster af våra allmogeqvinnors hemslöjd i urgamla mönster.

Denna välkomstgåfva bedja vi nu att få öfverlemnna till E. K. H. jemte en minnesbok med gifvarnes namn.

Tusen goda önskningar ligga inväfda i de flitiga händernas arbete. Minnesboken bär bilden af hustomten med lyckoskrinet.

Men den enkla gåfvan vill uttrycka ännu något mera: den vill vara en bild i smått af en bland de stora uppgifter, som föreligga vårt folk, och i hvilken äfven vi qvinnor hafva vår andel — uppgiften att *försona det gamla med det nya*, att bevara det bästa af forna tidars arf och bringa det i harmoni med det goda, den nya tiden medför.

Vissheten att särskildt i denna fosterländska sträfvan få räkna E. K. H., den gamla Vasastammens unga ättling, såsom en af de våra, är det som i dessa dagar fröjdar allas hjertan och som, jemte de varmaste välönskningar, sökt sig ett uttryck i vår gåfva.

Mottag, högborna Furstinna, med godhet denna gård af vördnadsfull hängifvenhet, och inneslut i huld bevägenhet de ödmjuka gifvarne.
